

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

**DIPLOMSKO DELO
KORPORACIJE V ZDA**

Ljubljana, februar 2002

DAMJANA KRIŽMAN

KAZALO

<u>1. UVOD</u>	1
<u>2. KORPORACIJSKO PRAVO</u>	2
2.1. <u>PРАВNA OPREDELITEV KORPORACIJE</u>	2
2.2. <u>PРАВNA UREDITEV KORPORACIJE</u>	4
2.2.1. <u>Korporacijska zakonodaja posameznih zveznih držav</u>	5
<u>3. POSTOPEK USTANOVITVE KORPORACIJE</u>	6
3.1. <u>IZBIRA DRŽAVE INKORPORIRANJA</u>	6
3.2. <u>USTANOVITVENI AKT (ANGL. ARTICLES OF INCORPORATION)</u>	6
3.2.1. <u>Firma korporacije</u>	7
3.2.2. <u>Trajanje korporacije</u>	8
3.2.3. <u>Začasni odbor direktorjev in ustanovitveni sestanek</u>	8
3.2.4. <u>Interni akti (angl. by-laws)</u>	8
<u>4. PREDINKORPORACIJSKI POSLI</u>	9
<u>5. TIPI KORPORACIJ GLEDE NA POSTOPKE INKORPORACIJE</u>	9
<u>6. FINANCIRANJE KORPORACIJE</u>	10
6.1. <u>VREDNOSTNI PAPIRJI</u>	10
6.1.1. <u>Dolžniški vrednostni papirji – obveznice</u>	11
6.1.1.1. <u>Prenos dolžniških vrednostnih papirjev – obveznic</u>	13
6.1.2. <u>Delnice</u>	14
6.1.2.1. <u>Izdaja delnic</u>	14
6.1.2.2. <u>Klasifikacija delnic</u>	15
6.1.2.3. <u>Nadomestilo za delnice</u>	16
6.1.2.4. <u>Vpisovanje delnic</u>	17
6.1.2.5. <u>Transfer delnic</u>	17
6.1.2.6. <u>Izdaja opcij</u>	17
6.1.3. <u>Dividende</u>	18
6.1.4. <u>'Share dividends' in 'share splits'</u>	19
6.1.5. <u>'Redemption shares'</u>	20
6.1.6. <u>Borza vrednostnih papirjev</u>	20
<u>7. UPRAVLJANJE KORPORACIJE</u>	21
7.1. <u>UPRAVLJAVSKI SESTAV KORPORACIJE</u>	21
7.2. <u>DELNIČARJI</u>	21
7.3. <u>ODBOR DIREKTORJEV</u>	23
7.3.1. <u>Sestav odbora direktorjev</u>	24
7.3.2. <u>Izvolitev, mandatna doba in odpoklic direktorjev</u>	24
7.3.3. <u>Pristojnosti in odgovornosti direktorjev</u>	25
7.4. <u>ORGANI ODBORA DIREKTORJEV</u>	26

7.5.	<u>UPRAVNI ZAPOSLENCI KORPORACIJE</u>	27
7.5.1.	<u>Sekretar korporacije</u>	29
7.6.	<u>DOLŽNOSTI UPRAVLJAVSKO - VODSTVENE STRUKTURE</u>	29
8.	<u>SPREMEMBE ORGANIZIRANOSTI, DRUGE IZREDNE SPREMEMBE IN PRENEHANJE KORPORACIJE</u>	31
8.1.	<u>SPLOŠNO</u>	31
8.1.1.	<u>Spojitve in združitve</u>	31
8.1.2.	<u>Prenehanje in likvidacija korporacije</u>	32
8.1.2.1.	<u>Prostovoljno prenehanje</u>	32
8.1.2.2.	<u>Neprostovoljno prenehanje</u>	32
8.1.2.3.	<u>Prenehanje korporacije</u>	33
9.	<u>ZASEBNA ALI ZAPRTA KORPORACIJA</u>	33
9.1.	<u>PРАВNA UREDITEV ZAPRTE KORPORACIJE</u>	34
9.2.	<u>USTANOVITEV IN FINANCIRANJE ZAPRTE KORPORACIJE</u>	35
9.3.	<u>UPRAVLJANJE ZAPRTE KORPORACIJE</u>	35
9.4.	<u>OMEJITEV PRENOSA DELNIC</u>	36
10.	<u>KORPORACIJA 'S'</u>	37
10.1.	<u>POGOJI ZA PRIDOBITEV STATUSA KORPORACIJE 'S'</u>	38
10.2.	<u>IZGUBA STATUSA KORPORACIJE 'S'</u>	39
10.3.	<u>PREDNOSTI KORPORACIJE 'S'</u>	39
10.4.	<u>SLABOSTI KORPORACIJE 'S'</u>	40
11.	<u>SKLEP</u>	40
	<u>LITERATURA</u>	43
	<u>VIRI</u>	43

1. UVOD

V ZDA so se razvile številne pravnoorganizacijske oblike podjetništva, ki s svojimi določujočimi značilnostmi dopuščajo uresničevanje najrazličnejših poslovnih pobud.

Najbolj splošna razvrstitev pravnega organiziranja katerekoli poslovne dejavnosti s kakršnimkoli namenom je (Pinto, Branson, 1999, str.1):

- podjetnik posameznik (angl. sole proprietorship),
- partnerstvo (angl. partnership),
- korporacija (angl. corporation).

Glavne korporacijske oblike poslovanja v ZDA so (Pinto, Branson, 1999, str. 4):

- podjetnik posameznik (angl. sole proprietorship),
- partnerstvo (angl. partnership),
- omejeno partnerstvo (angl. limited partnership),
- javna korporacija (angl. publicly held corporation),
- zaprta korporacija (angl. closely held corporation),
- družba z omejeno odgovornostjo (angl. limited liability company).

Namen mojega diplomskega dela je predstaviti pravno ureditev korporacij, saj so najpomembnejša pravnoorganizacijska oblika podjetniškega delovanja. V grobem lahko korporacije razvrstimo v tri različne kategorije:

- korporacije za doseganje dobička ali poslovne korporacije (angl. corporations for profit),
- neposlovne korporacije (angl. corporations not for profit),
- državne korporacije (angl. government corporations).

Obravnavala bom predvsem poslovne korporacije, ki jih lahko delimo še na t. i. zaprte oziroma zasebne korporacije (angl. closely-held corporations) in na javne korporacije (angl. publicly-held corporations). Njihova delitev na ti dve obliki je določena z velikostjo in samim namenom korporacije oziroma poslovne dejavnosti, ki jo opravlja na trgu.

Korporacija ima lahko samo enega delničarja ali pa majhno oz. zaprto skupino delničarjev, ki v celoti nadzira oz. obvladuje njeno poslovanje. To je t.i. zaprta oz. zasebna korporacija. Njene delnice so razdeljene izključno med delničarje, ki so jo ustanovili, brez dodatnega trgovanja z delnicami znotraj korporacije, predvsem pa brez javnega trgovanja z delnicami na trgu vrednostnih papirjev. V taki korporaciji je razlika med managerji in delničarji nepomembna, ker so delničarji, direktorji in uslužbenci isti ljudje. Druge korporacije imajo veliko število delničarjev, ki imajo delnice t.j. deleže korporacije, s katerimi se trguje na

različnih trgih vrednostnih papirjev. To so t.i. javne korporacije. V večini javnih korporacij so delničarji razpršeni. Prav te korporacije imajo najbolj pomemben vpliv na ekonomijo ZDA (Pinto, Branson, 1999, str. 2).

Javno korporacijo bi lahko primerjali z evropskim kontinentalnim tipom delniške družbe, zaprta korporacija pa je podobna kontinentalni družbi z omejeno odgovornostjo. Vendar je razlika med zaprto in javno korporacijo v ZDA bistveno manjša, kot je razlika med d.o.o. in delniško družbo v evropskem kontinentalnem sistemu. V ZDA je zaprta korporacija prav tako korporacija, saj ima delnice (angl. shares) tako kot javna korporacija. Vendar ima zaprta korporacija nekatere posebnosti, ki so povezane z močnejše izraženimi osebnimi elementi delničarjev, kar se kaže v bolj ohlapni upravljavski strukturi, kot je to v javni delniški družbi; dovoljene so tudi omejitve pri prometu delnic in posebna upravičenja posameznih delničarjev (Kocbek, Prelič, 1996, str. 360).

V nalogi bom prikazala predvsem splošne značilnosti korporacije, in sicer v zvezi z njeno ustanovitvijo, poslovanjem, upravljanjem in prenehanjem delovanja.

Posebej je predstavljena tudi zaprta oziroma zasebna korporacija, ki ustreza predvsem pravnim razmerjem, kakor jih poznamo pri naši družbi z omejeno odgovornostjo. Zaprta korporacija ima pravno obliko korporacije samo zaradi omejene odgovornosti delničarjev, v bistvu pa ima vse značilnosti partnerske družbe.

Poleg navedenega se korporacije bistveno razlikujejo z davčnega vidika in zaradi samega postopka obdavčitve dobička korporacije. Tako lahko korporacije razvrstimo tudi na t. i. korporacije C (angl. 'C' Corporations) in korporacije S (angl. 'S' Corporations). Kot osnovni argument v prid korporaciji S je možnost izogibanja dvojni obdavčitvi (angl. double taxation), t.j. obdavčitvi na ravni same korporacije in še na ravni delničarja. Tako je kot posebno poglavje obravnavana tudi korporacija S, ki je povsem običajna korporacija z vsemi njenimi lastnostmi, le da ni davčna enota v smislu obdavčenja njenega dohodka (Pinto, Branson, 1999, str. 9).

2. KORPORACIJSKO PRAVO

2.1. Pravna opredelitev korporacije

Korporacija je opredeljena kot umetna 'oseba' oz. 'tvorba', ki je neodvisna in ločena od lastnikov in vlagateljev (Pinto, Branson, 1999, str. 1).

Tako kot vsaka fizična oseba lahko tudi ta pojavnost podjetniškega delovanja opravlja posle v svojem imenu, to je v imenu korporacije, ne pa v imenu kateregakoli posameznika. Tako se torej sklepajo posli, pridobivajo sredstva, podpisujejo pogodbe in prevzemajo obveznosti, vse v imenu korporacije. Ta umetna tvorba ima večino pravic kot fizična oseba, tako lahko toži in je tožena, plačevati mora davke, zbirati različna dovoljenja v svojem imenu, lahko ima svoj bančni račun, najema zaposlene itd. (Callison, Sullivan, 1994, str. 13).

Korporacija kot umetna oseba se razlikuje od drugih poslovnih oblik, in sicer predvsem zaradi svojih temeljnih značilnosti, med katerimi so po mnenju večine ameriških pravnikov naslednje (Callison, Sullivan, 1994, str. 12):

- omejena odgovornost (angl. limited liability),
- neomejen čas trajanja korporacije (angl. continuity of existence),
- centralizacija managementa (angl. centralized management) ter
- prost pretok in prenos lastniških deležev oz. delnic korporacije (angl. free transferability of interests).

Največja prednost korporacije je ureditev odgovornosti za obveznosti tako, da je korporacija odgovorna z vsem svojim premoženjem, delničarji pa za njene obveznosti niso odgovorni. Tako so dolgovi obveznosti korporacije in ne delničarjev, ki tvegajo samo tisto, kar so vložili v nakup delnic. Upniki novoustanovljenih in manjših korporacij pogosto zahtevajo od delničarjev tudi osebna jamstva za prevzete obveznosti družbe ter s tem pridobijo večje varstvo svojih terjatev (Pinto, Branson, 1999, str. 6).

Druga značilnost je, da je korporacija pravna oseba, ki je praviloma ustanovljena za nedoločen čas, kar pomeni, da odhod, smrt ipd. člana korporacije ne vpliva na njen obstoj. Njeno prenehanje je odvisno od odločitve delničarjev ter od zakonsko določenih razlogov za prenehanje. Trajanje korporacije je ponavadi določeno z ustanovitvenim aktom.

Naslednja značilnost je, da korporacijo vodi odbor direktorjev, ki ga izvolijo delničarji. Ti se nimajo pravice vmešavati v posle korporacije (razen v izjemnih in posebej omejenih primerih, ko gre za pregledovanje knjig in arhivov), ker je upravljanje centralizirano v odboru direktorjev. Delničarji, ki imajo delnice korporacije, odločilno vplivajo na volitve v odbor direktorjev (angl. board of directors), ki dejansko upravlja združbo. S tem se kontrola nad upravljanjem oziroma vodenjem družbe dejansko prenese z imetnikov kapitala (lastnikov deležev ali delnic) na odbor direktorjev (Zajc, 1999, str. 5).

Lastninska upravičenja lahko delničarji prodajajo oziroma so prenosljiva na tretje osebe brez odobritve korporacije in tudi brez odobritve drugih delničarjev.

2.2. Pravna ureditev korporacije

Za poenoteno urejanje v zakonih posameznih držav ZDA se že od leta 1954 na korporacijskem pravnem področju uporablja vzorčni zakon o poslovnih korporacijah (angl. Model Business Corporation Act), ki ga je sprejel 'American Bar Association' in je bil večkrat dopolnjen, nazadnje v letu 1984 (angl. Revised Model Business Corporation Act, v nadaljevanju RMBCA) (Pinto, Branson, 1999, str. 3).

Zaradi široke uveljavljenosti in uporabe RMBCA v pravu ameriških zveznih držav je RMBCA temeljni pravni vir korporacijskega prava v ZDA. Vzorčni zakon o zaprtih korporacijah (angl. Model Statutory Closed Corporation Act) posebej ureja organiziranost in poslovanje zaprtih korporacij.

RMBCA je zasnovan tako, da skuša čim bolj uskladiti vse interese v korporaciji, to pomeni interese delničarjev, vodstva, javnosti in države. RMBCA ne predpisuje, da bi se korporacije morale ustanoviti na njegovih postavkah, in tudi ne vsebuje enostranskih olajšav ali obveznosti, kot jih predpisujejo nekatere države, ki skušajo s svojimi korporacijskimi zakoni zagotoviti uresničitev določenih ciljev (Kocbek, 1995, str. 352).

Za samo korporacijsko pravo je pomembno tudi zvezno urejanje prava vrednostnih papirjev ter avtonomno pravo samih korporacij z ustanovitvenimi akti družbe (angl. articles of incorporation) in notranjimi pravili oz. pravilniki družbe (angl. by-laws) (Metzger, 1989, str. 868).

Kot del korporacijskega prava v širšem smislu je pravo vrednostnih papirjev urejeno s t.i. zvezno zakonodajo; temeljna sta dva zakona, in sicer Zakon o vrednostnih papirjih iz leta 1933 (angl. Security Act of 1933) ter Zakon o trgu vrednostnih papirjev (angl. Securities Exchange Act of 1934). Treba je omeniti še Uniformni zakon o postopku v zvezi z zasebnimi vrednostnimi papirji (angl. Private Securities Uniform Act of 1995) ter enotne standarde o postopkih v zvezi z vrednostnimi papirji (angl. Securities Uniform Standard Act of 1998) (Bohinc, 2001, str. 174).

V ZDA je bila za izvajanje zvezne zakonodaje o vrednostnih papirjih že leta 1934 ustanovljena posebna komisija za trg vrednostnih papirjev (angl. Securities and Exchange Commission, v nadaljevanju SEC), ki s svojim delovanjem zelo pomembno vpliva na poslovanje in razvoj korporacij. Podjetja, ki izdajajo delnice, obveznice in ostale vrednostne papirje, morajo registrirati podroben računovodski izkaz pri SEC, ki tudi odloči, ali je izkaz popoln in točen. To zagotavlja kupcem informirano in realistično ocenitev vrednosti razpoložljivih vrednostnih papirjev.

(URL: <http://www.usoinfo.state.gov/usa/infousa/trade/ameconom/pt5.htm>)

Zvezni zakoni o vrednostnih papirjih in pravila SEC se nanašajo na vrednostne papirje, ki so ponujeni javnosti in s katerimi se trguje v meddržavni trgovini. Naloga SEC je, da zagotavlja točne in pomembne podatke dejanskim in potencialnim investitorjem, tako da lažje sprejmejo investicijske odločitve. Kadar nova korporacija ponudi svoje vrednostne papirje javnosti oziroma kadar obstoječa korporacija odredi javno ponudbo (angl. public offerings), je potrebno njihove vrednostne papirje registrirati pri SEC (pod angl. Securities Act of 1933). Vse transakcije z vrednostnimi papirji, tudi če niso registrirane pri SEC, so predmet zveznih zakonov o vrednostnih papirjih, v primeru, da je prišlo do prevare pri nakupu ali prodaji (Pinto, Branson, 1999, str. 133).

Večina ameriških zveznih držav je prevzela 'Article 8 of the Uniform Commercial Code', ki definira vrednostne papirje in vodi prenos delniških certifikatov ter določa odgovornosti korporacij in njenih zastopnikov.
(URL: <http://www.lectlaw.com/files/bul06.htm>)

2.2.1. Korporacijska zakonodaja posameznih zveznih držav

Korporacija spada v pravni red tiste države, v kateri se inkorporira, zato je za ustanovitev in poslovanje korporacije zelo pomembna država, v kateri se korporacija ustanovi. To pomeni, da so za vsako korporacijo pomembna tista določila, ki se nanašajo na ustanovitev samo, kot tudi določila o poslovanju in notranjih razmerjih v korporaciji v času poslovanja.

Države prilagajajo splošne korporacijske zakone interesom morebitnih investitorjev, ker želijo zaradi različnih interesov, predvsem zaradi plačevanja davkov, doseči, da bi bilo ustanovljenih čim več korporacij. Obstaja veliko takšnih primerov, ko je korporacija ustanovljena, a spada v pravni red druge države in ne tiste, v kateri ima svoj sedež oziroma kjer večinoma opravlja dejavnost.

Poleg splošnih korporacijskih zakonov imajo nekatere države tudi posebne zakone, ki se nanašajo na zaprte korporacije oziroma na t.i. poklicne korporacije (npr. država Maryland: Maryland Close Corporations Law).

Z zakonodajnega vidika so pomembni tudi zakoni s področja vrednostnih papirjev, ki jih izdajajo korporacije. Poleg zvezne ureditve tudi posamezne države urejajo vprašanje izdaje vrednostnih papirjev. Vse države so sprejele svoje zakone o vrednostnih papirjih; znani so kot 'Blue sky laws' in urejajo predvsem troje vrst vprašanj (Kocbek, 1995, str. 354):

- registracija vrednostnih papirjev v posameznih državah,
- določila o prodaji in posredovanju vrednostnih papirjev,
- določila o poštem ravnanju pri trgovanju z vrednostnimi papirji.

3. POSTOPEK USTANOVITVE KORPORACIJE

3.1. Izbira države inkorporiranja

V ZDA je formalni postopek ustanovitve nove korporacije razmeroma preprost. Države opuščajo vse nepotrebne formalnosti, ki bi podaljševale postopek ustanavljanja, saj želijo s formalnega vidika čim bolj olajšati ustanovitev nove korporacije. V samem postopku sodeluje pristojni državni organ, ki na koncu izda ustrezno javno listino t.i. potrdilo o registraciji, s čimer je registracija novoustanovljene korporacije uradno potrjena (Metzger, 1989, str. 868).

Z vsebinskega vidika pa je ustanovitev nove korporacije zelo zahteven postopek, v katerega je vključeno več oseb, od promotorjev, ustanoviteljev, delničarjev, bodočih uslužbencev in drugih. Pri ustanovitvi nove korporacije je najpomembnejši del organiziranje začetnega kapitala, določitev ustreznega sestava korporacije za delo v prihodnje ter v zvezi s tem ureditev medsebojnih obveznosti in pravic sodelujočih (Kocbek, 1995, str. 354).

V ZDA deluje vsaka korporacija po pravnih pravilih posamezne države. Tako je danes največ korporacij ustanovljenih v državi Delaware predvsem zaradi njene korporacijske zakonodaje. Zaupanje v pravno ureditev države Delaware je visoko zaradi stabilnosti korporacijskega prava (Pinto, Branson, 1999, str. 13).

Če korporacije poslujejo zunaj države, kjer so organizirane, se morajo registrirati kot 'tuje' korporacije.

(URL: http://www.toolkit.cch.com/text/PO1_4770.asp)

3.2. Ustanovitveni akt (angl. articles of incorporation)

Ustanovitveni akt vsebuje obvezne sestavine, ki so določene z zakonom in jih mora vsebovati vsak ustanovitveni akt korporacije. Poleg tega lahko vsebuje tudi neobvezna določila, s katerimi korporacija izbira ustrezne prvine v svoji organizacijski strukturi, glede na možnosti korporacijske zakonodaje posamezne države. V ustanovitveni akt so lahko vključena tudi določila, ki se nanašajo izključno na notranja razmerja v korporaciji.

Vsak ustanovitveni akt naj bi vseboval seznam obveznih določil, ki so zapisana v vzorčnem zakonu o poslovnih korporacijah in je vsebinsko v vseh državah dokaj podoben (Pinto, Branson, 1999, str.11) in po členu 2.02 RMBCA vsebuje:

- firmo (ime) korporacije,
- število delnic, ki jih lahko izda korporacija, skupaj z informacijami glede pravic in prednosti posameznih delnic,
- naslov registrirane pisarne in registriranega agenta korporacije,
- število direktorjev, imena in naslove članov iniciativnega odbora direktorjev,
- imena in naslove vseh ustanoviteljev,
- čas trajanja, ki je lahko omejen,
- cilje oziroma namene, za katere je korporacija ustanovljena.

Korporacija se lahko odloči za nekatera zakonska določila, kar omogočajo korporacijski zakoni posameznih držav, vendar mora biti izbira zapisana v ustanovitvenem aktu. Veliko zakonov na primer določa, da pri odločanju velja večina delničarjev, razen v primerih, ko je kvorum lahko manjši, vendar ne manjši od ene tretjine, skladno s posebnimi določili v ustanovitvenem aktu korporacij. V praksi so na primer še pomembnejša zakonska določila, ki delničarjem omogočajo prednostno pravico do novih delnic, razen če niso te pravice negativno opredeljene z določili ustanovitvenega akta korporacije. Korporacija se mora o izbiri med vsemi temi alternativami odločiti v svojem ustanovitvenem aktu.

Korporacije lahko v ustanovitveni akt vključijo neobvezna določila, ki prilagajajo organizacijsko strukturo in poslovanje namenu ustanovitve korporacije in se nanašajo izključno na njihovo interno poslovanje, na vodenje in nadzor v korporaciji. Ta določila so lahko opredeljena tudi v splošnih oz. internih predpisih korporacije (Pinto, Branson, 1999, str. 10).

3.2.1. Firma korporacije

Za firmo korporacije so po členu 4.01 RMBCA značilna predvsem naslednja določila:

- ime mora vsebovati označbo, ki kaže, da gre za korporacijo, to je: Co., Corp., Inc., Ltd.,
- ime ne sme vsebovati besede ali besedne zveze, ki bi kazala na to, da se korporacija ukvarja s posli, ki niso v skladu s cilji oziroma nameni njene ustanovitve,
- ime ne sme biti enako ali podobno imenu druge korporacije, razen če je podpisan pisni sporazum. V večini držav se lahko ime družbe oz. korporacije rezervira pri državnem sekretarju za 120 dni.

3.2.2. Trajanje korporacije

Korporacija je po členu 3.02 RMBCA lahko ustanovljena za določen ali nedoločen čas, vendar večina zakonodaj zahteva, da je trajanje korporacije opredeljeno z ustanovitvenim aktom.

3.2.3. Začasni odbor direktorjev in ustanovitveni sestanek

Začasni odbor direktorjev je osrednji organ korporacije do prve skupščine delničarjev, na katerem imenujejo redne člane odbora direktorjev korporacije.

Na ustanovitvenem sestanku začasnega odbora direktorjev oz. ustanoviteljev ali pa vseh skupaj se sprejemajo interni akti korporacije (angl. by-laws), določijo deleži za vpisnike delnic, odobrijo predinkorporacijski posli, kot so npr. pogodbe, posojila, najemi, plačila stroškov v zvezi z ustanavljanjem korporacije ter določijo nadomestila za izdajanje delnic. Poleg tega na tem sestanku izberejo poslovno banko in uslužbence korporacije ter določijo žig korporacije (Solomon, Bauman, 1991, str. 231).

3.2.4. Interni akti (angl. by-laws)

Začasni odbor direktorjev, ki je osrednji organ korporacije do prve skupščine delničarjev, na ustanovitveni skupščini sprejme interne akte. Ker tehnično urejajo notranja korporacijska razmerja in poslovanje v korporaciji skladno z zakonodajo in ustanovitvenim aktom, jih ni potrebno registrirati pri državnem sekretarju. Interni akti lahko vsebujejo kakršnakoli določila, vendar v primeru neskladja z ustanovitvenim aktom velja opredelitev v ustanovitvenem aktu.

Nekateri interni akti so zelo obsežni in natančno določajo postopke, pristojnosti posameznih organov in uslužbencev ter določila, ki dopolnjujejo opredelitve ustanovitvenega akta (Pinto, Branson, 1999, str. 12).

4. PREDINKORPORACIJSKI POSLI

V procesu ustanavljanja nove korporacije imajo vsaj v začetku najpomembnejšo vlogo promotorji, ki so lahko tudi ustanovitelji (angl. incorporators) in imajo pogosto tudi osrednjo vlogo pri nadziranju nadaljnjega poslovanja korporacije (Pinto, Branson, 1999, str. 21).

Pri ustanavljanju korporacije se navadno sklene več t. i. predinkorporacijskih sporazumov, in sicer (Kocbek, 1995, str. 359):

- Sporazum med promotorji o ustanovitvi nove korporacije vključuje dogovor o tem, kako bo korporacija ustanovljena glede prispevkov za njeno premoženje, virov sredstev, pridobitev obveznic in vpisovanja delnic, včasih tudi imena direktorjev in uslužbencev, njihove plače in podobno.
- Delničarski sporazum je sklenjen med delničarji in vključuje določila, ki se nanašajo predvsem na deleže in pravice posameznih delničarjev.
- Sporazum o združitvi je pravni akt, ki ga nekatere zakonodaje zahtevajo kot začetni pravni akt v postopku ustanovitve nove korporacije.
- Sporazum med promotorji in tretjimi osebami je sklenjen, preden začne nova korporacija delovati.

5. TIPI KORPORACIJ GLEDE NA POSTOPKE INKORPORACIJE

Odvisno od postopkov inkorporacije oziroma ustanovitve družbe razlikujemo tri vrste korporacij (Pinto, Branson, 1999, str. 30):

- **DE IURE CORPORATIONS** - Kot korporacija de iure je priznana tista korporacija, ki je ustanovljena po postopku in skladno z vsemi zahtevami določenega državnega korporacijskega zakona. Korporacija je priznana tudi v primeru, če je v postopku prišlo do določenih pomanjkljivosti, ki pa niso tako bistvene za obstoj (npr. če je v ustanovitvenem aktu zapisano napačno ime enega ustanovitelja).
- **DE FACTO CORPORATIONS** - To je korporacija, ki ne izpolnjuje vseh bistvenih zakonskih pogojev za inkorporiranje. Za opredelitev korporacije kot de facto mora biti korporacija ustanovljena v skladu s korporacijskim zakonom določene države, obstajati mora zaupanje ustanoviteljev, ki so ustanovili korporacijo v skladu z vsemi zahtevami zakonodaje, in korporacija mora tudi dejansko poslovati kot korporacija. Korporaciji se kljub temu, da ne izpolnjuje vseh zahtevanih pogojev, zaradi poslovanja s tretjimi prizna določena pravna sposobnost kot korporaciji de iure. RMBCA takšnega razlikovanja ne pozna.
- **CORPORATIONS BY ESTOPPEL** - Za korporacijo 'by estoppel' gre tedaj, kadar se opravljajo določeni posli pod imenom določene korporacije, ki v resnici sploh ne

obstaja. Za takšno korporacijo odgovarjajo posamezniki, ki se ukvarjajo s takšnimi posli; predpostavlja se tudi odgovornost delničarjev. Tako se v praksi prepreči zloraba tistemu, ki posluje z navidezno korporacijo. To kategorijo lahko poimenujemo tudi 'No corporations at all', ki dejansko pomeni enako, saj je pomembno, da korporacija kot takšna ne obstaja in za obveznosti, ki nastanejo iz poslovanja, v popolnosti odgovarjajo posamezniki, ker se s takšnimi posli ukvarjajo.

6. FINANCIRANJE KORPORACIJE

Korporacija potrebuje kapital za poslovanje in razširitev poslovanja. Ponavadi pridobi sredstva, ki so potrebna za ustanovitev (pravne zahteve) in za začetek poslovanja, od svojih 'naložbenikov', ki za to pridobijo vrednostne papirje, s katerimi imetniki dokazujejo svoje pravice v korporaciji ali zoper njo. Najpogostejša metoda za oblikovanje sredstev za potrebne korporacijske sklade je torej izdaja vrednostnih papirjev.

Korporacija šele kasneje, ko je že pravno ustanovljena, začne pridobivati sredstva iz drugih virov, med katerimi so vsekakor najpomembnejša lastna sredstva, pridobljena z lastnim poslovanjem, torej ostanek sredstev po razdelitvi prispevkov svojim delničarjem in kreditorjem. Velik delež v strukturi sredstev pomenijo tudi najrazličnejši krediti in posojila od kreditnih institucij (Metzger, 1989, str. 875).

6.1. Vrednostni papirji

Vrednostni papir pomeni delež, udeležbo ali kakšen drug interes v lastnini oziroma v podjetju izdajatelja oziroma kakršnokoli obveznost izdajatelja. Kadar je predstavljen z instrumentom določene oblike in vsebine, je to vrednostni papir v obliki certifikata (Pinto, Branson, 1999, str. 68). Za vse vrste vrednostnih papirjev je poleg splošnih korporacijskih zakonov pomemben predvsem 'Uniform Commercial Code' (v nadaljevanju UCC) (UCC, člen 8).

Vrednostni papirji so viri financiranja korporacij in jih v grobem lahko razvrstimo v dve skupini (Metzger, 1989, str. 875):

- dolžniški vrednostni papirji (angl. debt securities), imenujemo jih tudi obveznice (angl. bonds),
- kapitalski vrednostni papirji (angl. equity securities), imenujemo jih tudi delnice (angl. shares).

Vrednostni papirji so lahko opredeljeni tudi kot navadne (redne) delnice (angl. common stock), prednostne delnice (angl. preferred shares) in dolžniški kapital (angl. debt). Njihove lastnosti se razlikujejo glede na (Pinto, Branson, 1999, str. 68):

- tveganje same investicije,
- možnost kontrole poslovanja korporacij,
- možnost delitve dobička korporacije.

Investiranje v različne vrste vrednostnih papirjev je povezana s 'kompenzacijo' tveganja, t.j. z vračilom za povrnjeno investicijo.

Nekateri vrednostni papirji imajo lahko značilnosti obeh vrst vrednostnih papirjev, zato so poimenovani mešani vrednostni papirji (angl. hybrids securities) (Kocbek, 1995, str. 381).

Večina podjetij ima finančno strukturo, ki temelji na kombinaciji delnic, ki predstavljajo razpršitev lastništva, in obveznic, ki predstavljajo dolžniške obveznosti. Zato, ker so imetniki obveznic plačani po določeni ceni ne glede na dobičke, ta pristop povečuje možnost za dobiček delničarjev, vendar hkrati povečuje stopnjo finančnega tveganja.

V členu 8 UCC so urejene materialnopravne določbe glede prenosa vrednostnih papirjev, tako vseh vrst dolžniških vrednostnih papirjev, kot vseh vrst delnic.

6.1.1. Dolžniški vrednostni papirji – obveznice

To so dolžniški vrednostni papirji (angl. debt securities), ki so poimenovani po svojem bistvu, ki je v tem, da se z njimi med korporacijo in imetniki takšnih vrednostnih papirjev ustanovijo dolžniško-upniška razmerja kot obveznost korporacije do imetnikov takšnih vrednostnih papirjev (Pinto, Branson, 1999, str. 67).

Korporacija ima pravico pridobivanja sredstev z izdajo dolžniških vrednostnih papirjev po splošnih korporacijskih zakonih, vendar se to z ustanovitvenim aktom izjemoma lahko tudi omeji oziroma prepove.

Vsi imetniki vrednostnih papirjev so v bistvu upniki korporacije in imajo v premoženju korporacije prednost pred vsemi izplačili delničarjem korporacije, ki posedujejo kapitalske vrednostne papirje. Korporacija dolguje imetniku dolžniških vrednostnih papirjev vrednost, ki se imenuje glavnica (angl. principal), datum vrnitve oz. odplačila glavnice se imenuje rok zapadlosti (angl. maturity date), občasna odplačila za dolg pa se imenujejo obresti (angl.

interest) ali pogosto tudi 'coupon rate' (Pinto, Branson, 1999, str. 68). Dolžniški vrednostni papirji so lahko izdani za nadomestilo (angl. consideration), ki je enako znesku, ali za večje nadomestilo (angl. premium), ali za manjše nadomestilo (angl. discount) (Ross, 1993, str. 593).

Nekatere zakonodaje izrecno pooblaščajo ustanovitvene akte korporacije, da lahko določijo volilne pravice ali nekatere druge pravice, npr. pravico nadzorstva in vpogleda, tudi imetnikom dolžniških vrednostnih papirjev, čeprav velja splošno načelo, da imajo volilne pravice imetniki delnic.

Dolžniške vrednostne papirje lahko razvrščamo tudi glede na dospelost (angl. maturity) (Ross, 1993, str. 587):

- eno leto oz. manj kot eno leto (angl. short term),
- več kot eno leto (angl. long term).

Glede na vrste zavarovanja glavnice se dolžniški vrednostni papirji delijo na (Pinto, Branson, 1999, str. 68):

- hipotekarne obveznice (angl. mortgage bonds), ki so zavarovane s hipoteko oziroma zastavno pravico na premoženju izdajatelja, in
- nezavarovane obveznice in zadolžnice (angl. debentures), ki so na splošno nezavarovane obligacije, ki jih prevzame korporacija in so finančno podprte le z izdajateljevim kreditom.

Nekatere druge vrste obveznic (Ross, 1993, str. 602):

- Obveznica z gibljivo obrestno mero (angl. floating rate bond) ima obrestno mero, ki se spreminja periodično glede na ustanovitvene predpise. Prav tako obstajajo določila, ki dovoljujejo ali izdajatelju ali imetniku obveznice, da spremeni rok zapadlosti obveznice.
- 'Deep-discount bond' ali 'zero-coupon bond' je obveznica brez periodičnih obrestnih plačil. Imetnik obveznice realizira obresti tako, da kupi obveznico po nižji ceni, kot je njena nominalna vrednost.
- 'Income bonds' so dolžniški vrednostni papirji, pri katerih je plačilo obresti odvisno od ustvarjenega dohodka korporacije, ali v celoti ali pa samo od določenega dela.
- Odpoklicna obveznica (angl. callable bond), dovoljuje izdajatelju, da izplača glavnico pred določenim datumom zapadlosti.
- Konvertibilna ali zamenljiva obveznica (angl. convertible bond) vključuje privilegij, ponavadi opcijo imetnika, da lahko dolžniške vrednostne papirje konvertira v drugo vrsto, bodisi drugo vrsto dolžniških vrednostnih papirjev bodisi kapitalskih vrednostnih papirjev.

Za podjetje, ki zbira sredstva z izdajo obveznic pravimo, da je 'leveraged'. Imetniki obveznic so plačani po določeni ceni ne glede na dobiček. Vendar pa obstajajo tveganja, povezana z investiranjem v obveznice. Zato ker večina obveznic nudi fiksno stopnjo donosa, bo obveznica z nizko kuponsko stopnjo manj vredna, če obrestne mere narastejo do točke, ko bi bilo bolj donosno, če bi bil investitorjev denar investiran nekje drugje. Če inflacijska stopnja v primerjavi s kuponsko stopnjo raste, bo vrednost investitorjevega donosa nižja. Vrednost obveznic je prav tako odvisna od tega, kakšna je nevarnost kršitve pogodbenih obveznosti (neplačila) ter kakšna je kreditna sposobnost izdajateljev obveznic t.j. ali je izdajatelj obveznice sposoben pravočasno plačati glavnico (Pinto, Branson, 1999, str. 71).

Obveznice, ki jih izda vlada ZDA in večina zvezno povezanih institucij, ne vsebujejo nobenega tveganja neplačila obveznosti. Tveganje kršitve pogodbenih obveznosti ostalih izdajateljev se ocenjuje z oceno kreditnih sposobnosti. Ocenjevanje opravljajo štiri podjetja:

- Moody's Investor's Service,
- Standard and Poor's Corporation,
- Duff&Phelps Credit Rating Company,
- Fitch Investors Service.

Obveznice, ki jih ta podjetja uvrščajo v najvišje kategorije glede tveganja naložbe, so znane kot 'investment-grade bonds'. Obveznice, ki pa ne spadajo v to skupino, so znane kot 'junk bonds'.

(URL: <http://www.msn.com/find/Concise.asp?z=1&pg=2&ti=761580657>)

6.1.1.1. *Prenos dolžniških vrednostnih papirjev – obveznic*

Obveznice, katerih izdaja se dokazuje s potrdilom o izdaji, so načeloma prosto prenosljive in se prenašajo z izročitvijo certifikata. Kadar pa gre za prenos vrednostnih papirjev, ki so v korporaciji posebej registrirani, je za prenos potreben polni indosament registriranega lastnika, bodisi na ime pridobitelja ali na prinašalca. Indosament je lahko zapisan tudi na posebnem dokumentu. V večjih korporacijah so v te prenose ponavadi vključene finančne institucije, posebni transferni agenti, registratorji ipd., medtem ko se v manjših korporacijah s prenosi dolžniških vrednostnih papirjev ukvarjajo računovodje oziroma sekretarji (Metzger, 1989, str. 883).

6.1.2. Delnice

Delnica je temeljni opredelilni element delniške družbe, iz česar izhaja, da je osnovni kapital te družbe razdeljen na delnice. Delnica pomeni tudi celoto članskih pravic, ki omogočajo njenemu imetniku sodelovanje pri upravljanju družbe kot tudi udeležbo pri dobičku družbe. Delničarji so v ekonomskem smislu lastniki korporacije, medtem ko so imetniki obveznic zgolj upniki korporacije.

Korporacija pridobi z izdajo delnic nadomestilo, in to je njeno osnovno premoženje (angl. stated capital). Tako predstavlja osnovni kapital skupaj z dobičkom oziroma izgubo premoženje, ki ga imajo delničarji v korporaciji.

Pri delnicah v nasprotju z obveznicami korporacija nima obveznosti vrnitve investiranih sredstev, ni določenega fiksnega roka dospelosti (razen pri prenehanju korporacije), višina odplačanega nadomestila v obliki dividend pa je odvisna od razpoložljivih skladov v korporaciji, kar je navadno predmet diskrecijskega odločanja odbora direktorjev. Čeprav delnice predstavljajo lastniška razmerja v korporaciji, delničarji niso lastniki korporacije, ker njihove pravice niso stvarno pravne narave.

6.1.2.1. *Izdaja delnic*

Vsaka korporacija ima pravico izdajati delnice, vendar splošni korporacijski zakoni zahtevajo, da se z ustanovitvenim aktom korporacije opredeli, kakšna so pooblastila zadevne korporacije glede izdaje delnic. Delnice, ki jih korporacija lahko izda v skladu z določili svojega ustanovitvenega akta, se imenujejo odobrene delnice (angl. authorized shares). Do izdanih delnic v pravnem smislu pride, ko korporacija udejani svojo pravico glede izdaje delnic svojim delničarjem; takšne delnice se imenujejo izdane delnice (angl. issued shares).

Pri tem razlikujejo še dve vrsti delnic, in sicer takšne, ki so v lasti delničarjev in se imenujejo 'outstanding shares', in takšne, ki so v lasti korporacije, katere je korporacija izdala in ponovno pridobila, in se imenujejo odkupljene lastne delnice (angl. treasury shares oz. treasury stock). Izdane delnice so lahko še 'par value shares', katerih vrednost je izrecno določena, v nasprotju z 'non par value shares', katerih vrednost ni označena (Ross, 1993, str. 393).

To razlikovanje med delnicami 'par value' in 'non par value' je pomembno iz davčnih razlogov, zaradi opredelitve finančne strukture in pomena kapitalskega presežka in zaradi zahtev pri določanju nadomestila za izdajo delnic (Pinto, Branson, 1999, str. 74).

6.1.2.2. *Klasifikacija delnic*

Obstajata dve glavni skupini delnic (Metzger, 1989, str. 875):

- navadne delnice (angl. common shares),
- prednostne delnice (angl. preferred shares).

V ustanovitvenem aktu korporacije je določeno, ali bo korporacija izdala samo eno vrst delnic ali pa več vrst oziroma razredov delnic. V primeru, da izda samo eno vrsto delnic, so te pravno opredeljene kot navadne delnice (angl. common shares), ne glede na to, kako so sicer označene. Vsi imetniki teh delnic imajo enake volilne pravice, upravičeni so do sorazmernega zneska dividend in do sorazmernega deleža v likvidacijski masi (Pinto, Branson, 1999, str. 69).

Kadar korporacija izda več vrst oziroma več razredov delnic, mora ustanovitveni akt za vsako vrsto oz. razred natančno določiti pravice, prednosti ter omejitve.

Če imajo delnice kakršnekoli prednostne pravice glede na druge delnice bodisi glede udeležbe v dobičku bodisi v likvidacijski masi, se imenujejo prednostne delnice (angl. preferred shares) in se v glavnem izdajajo zaradi prednosti dolžniškega financiranja, tudi zaradi konvertiranja dolžniških vrednostnih papirjev, obveznic v delnice (Pinto, Branson, 1999, str. 70).

Delnice kot serijski vrednostni papirji se lahko izdajajo kot prednostne ali posebne, s tem da se natančno določijo pravice in prednosti, ki veljajo med njimi. Te prednosti so lahko različne po stopnjah dividend, predkupnih pravicah, likvidacijskih pravicah, konverzijskih pravicah in podobnem. Delničarji prednostnih delnic so ponavadi upravičeni do fiksne cene dividende, preden so razdeljene drugim delničarjem.

Vsi lastniki delnic imajo enake pravice, razen če v ustanovitvenem aktu korporacije ni določeno drugače (npr. nimajo pravice glasovanja). To je pravica do (Ross, 1993, str. 403):

- sorazmerne udeležbe v dobičku korporacije z izplačilom dividend,
- pravica do udeležbe v likvidacijski masi po izplačilu upnikov in
- kontrolna volilna pravica.

Ne glede na vrsto delnic so teoretično vsi njihovi imetniki upravičeni do dividende, sorazmerno udeležbi v kapitalnem deležu. V ustanovitvenem aktu korporacije je namreč lahko določeno, da imajo posamezne vrste oz. razredi delnic določene prednosti pri izplačilu dividend pred vsemi drugimi delnicami. Npr. pri kumulativno prednostnih delnicah se neizplačani zneski dividend, ki naj bi jih korporacije v primeru normalno uspešnega

poslovanja izplačevale, zbirajo tako dolgo, dokler niso izplačani vsi zneski. Pri participativnih prednostnih delnicah pa gre za nadaljnjo pravico do udeležbe pri preostanku dobička po izplačilu prednostnih dividend, enako z drugimi navadnimi delnicami v preostalem deležu.

Za prednost pri udeležbi v likvidacijski masi po izplačilu upnikov se določenemu razredu delnic lahko v likvidacijski masi zagotovi prednostna udeležba pred drugimi razredi delnic. Te prednosti so lahko udeležbene (angl. participating) ali neudeležbene (angl. non participating) odvisno od nadaljnje udeležbe v preostanku premoženja (Metzger, 1989, str. 876).

Delnice se razvrščajo tudi glede na volilne pravice, ki jih zagotavljajo. Določen razred delnic volilnih pravic sploh nima, določene delnice imajo več ali manj glasov, določeni razredi delnic morajo dati pisno soglasje k različnim pomembnejšim odločitvam, ki se sprejemajo. V korporaciji imajo imetniki prednostnih delnic, ki so upravičeni do prednostnih dividend, ponavadi omejene volilne pravice.

Poleg razlik glede pravic do dividend, pravic do udeležbe v likvidacijski masi in pravic pri nadzoru korporacije imajo določene vrste delnic lahko še posebne značilnosti glede odkupa delnic in glede konverzije bodisi v drugo vrsto, oz. v drugo serijo delnic ali pa celo konverzijo v obveznice (Solomon, Bauman, 1991, str. 247).

6.1.2.3. *Nadomestilo za delnice*

Vse delnice se izdajo za določeno nadomestilo. Glede tega zakonodaje posameznih zveznih držav postavljajo različne količinske in kakovostne zahteve.

Večina zakonodaj dovoljuje, da korporacija lahko izda delnice za denar, opravljene storitve, ali za lastnino nad imetjem, ki se uporablja za namene korporacije. Določene vrste nadomestila pa določene zakonodaje izrecno izključujejo, kot npr. bodoče storitve, različne čeke in določene druge vrednostne papirje.

Pri 'par value shares' mora biti nadomestilo najmanj enako vrednosti, določeni na delnici. Pri 'non par value shares' je nadomestilo prav tako lahko denarno, v obliki storitev oz. lastnine, vendar je treba njihovo vrednost določiti, saj vrednost na delnici ni označena. Višino nadomestila ponavadi določi odbor direktorjev, lahko pa tudi delničarji.

Za izdane delnice je določitev nadomestila zelo pomembna, saj velja načelo, da so delničarji odgovorni za plačila ustreznega nadomestila za prejete delnice in v tem obsegu tudi odgovarjajo za obveznosti korporacije (Solomon, Bauman, 1991, str. 251).

6.1.2.4. *Vpisovanje delnic*

Po členu 8-319 UCC postane oseba delničar bodisi z vpisom delnic v ustanovitvenem aktu bodisi z vpisom delnic pred ustanovitvijo korporacije ali po njej bodisi s prevzemom delnice od obstoječega delničarja. Po večini zakonodaj mora biti vpisovanje delnic pisno, z ustreznim podpisom vpisnika. Oseba postane delničar s trenutkom vpisa. Obstaja pa še pogodba o nakupu oziroma prodaji delnic, pri kateri gre za namen odprodaje oziroma nakupa, ko postane kupec delničar šele z zaključkom celotne transakcije, torej z izročitvijo certifikata izdane delnice.

6.1.2.5. *Transfer delnic*

Tudi za delnice velja, da so načeloma prosto prenosljive. V ustanovitvenem aktu korporacije ali s sporazumom med delničarji se lahko postavi določene omejitve tega načela. Prenašajo se z izročitvijo certifikata, z indosamentom samega imetnika ali pa v njegovem imenu, v korist pridobitelja ali na prinašalca. Prenos se lahko opravi tudi z registracijo v ustreznih poslovnih knjigah korporacije. Pri vseh prenosih delnic je še posebej pomembna registracija takšnih prenosov v poslovnih knjigah korporacije, zaradi kontrole delničarjev, ki so registrirani imetniki delnic s pravico glasovanja. V splošnih korporacijskih zakonih obstajajo o tem posebna pravila, ki so natančneje razčlenjena še v splošnih aktih korporacije (Solomon, Bauman, 1991, str. 254).

6.1.2.6. *Izdaja opcij*

Korporacije lahko izdajajo tudi opcije, ki pomenijo pravico imetnika, da lahko kupi določeno število delnic od določene korporacije po določeni ceni v določenem času, in se običajno dokazujejo s certifikati, poznanimi pod imenom angl. share warrants. Opcije oziroma takšne pravice so ponavadi predmet trgovanja na trgu vrednostnih papirjev (Solomon, Bauman, 1991, str. 253).

6.1.3. Dividende

Dividende so plačila delničarjem kot ustrezno nadomestilo za investirani kapital. Izplačilo dividend sodi med pristojnosti odbora direktorjev (Pinto, Branson, 1999, str. 75).

Splošni korporacijski zakoni pri izplačevanju dividend med delničarje zelo natančno urejajo vprašanje pristojnosti o odločanju obsega dividend ter vprašanje možnosti izplačevanja dividend iz razpoložljivih sredstev korporacije.

Dividende razvrščamo v tri vrste (Solomon, Bauman, 1991, str. 259):

- denarne dividende (angl. in cash),
- dividende v obliki lastnine (angl. in property),
- dividende v obliki delnic (angl. in shares of the corporation's stock).

Svojim delničarjem lahko korporacija izplačuje dividende samo iz tistih virov sredstev, ki jih korporacijska zakonodaja izrecno dovoljuje, torej iz namensko določenih skladov sredstev za izplačilo dividend. Večina zakonodaj omejuje izplačila dividend iz posameznih virov, s tem da natančno zahteva oblikovanje namenskih skladov, zaradi varstva upnikov pa tudi delničarjev. Vendar mora korporacija poleg zakonskih omejitev upoštevati tudi druge omejitve, ki so določene bodisi s podzakonskimi predpisi ali pa z ustanovitvenimi akti korporacije, s pravili ravnanja na trgu vrednostnih papirjev s pogoji iz posojilnih pogodb, sporazumi med delničarji in podobnim.

Temeljno načelo pri izplačilu dividend je, da mora biti izplačevanje dividend v višini 'equitable solvency' korporacije (Pinto, Branson, 1999, str. 77).

To problematiko v glavnem enotno urejajo splošni korporacijski zakoni po zgledu RMBCA, vendar obstajajo manjše razlike pri pojmovnem opredeljevanju nekaterih finančnih kategorij.

Korporacija mora poleg splošnih korporacijskih zakonov upoštevati tudi omejitve iz zakonov posameznih držav, kjer korporacija opravlja svoje poslovne transakcije. Predvsem večje javne korporacije, na katere se nanašata zvezna zakona o holding podjetjih ter o investiranju, morajo upoštevati tudi omejitve iz posameznih zveznih zakonov.

Med pristojnosti odbora direktorjev korporacije sodi odločitev o tem, ali bo korporacija izplačala dividende. Le redko se ta pristojnost prenaša v odločanje zboru delničarjev. Če direktorji zlorabljajo svoje pristojnosti, lahko o izplačilu dividend odloči sodišče. V primeru obveznih dividend (angl. mandatory dividend) pogodbeni pogoji o nakupu delnic določajo

pogoje izplačila dividend, ki jih mora korporacija do vsakokratnega imetnika takšnih delnic tudi izpolniti (Solomon, Bauman, 1991, str. 258).

Korporacijski zakoni določajo za kršitve pri izplačilu dividend različne vrste odgovornosti, in sicer za direktorje korporacij, za delničarje korporacij in za samo korporacijo. Direktorji so svoji korporaciji, njenim delničarjem in upnikom civilno in kazensko odgovorni za vse kršitve. Tudi odgovornost delničarjev se veže na njihovo vedenje o nezakonitih izplačilih (Solomon, Bauman, 1991, str. 259).

V ustanovitvenem aktu korporacije se lahko določi, da imajo določene delnice različne prednosti pri izplačilu dividend. Te so izražene ali nominalno v določenem znesku ali pa v določenem odstotku od nominalne vrednosti izdane delnice.

Prednosti pri izplačilu dividend lahko razdelimo na (Ross, 1993, str. 403):

- kumulativno dividendno prednost (angl. cumulative dividend),
- nekumulativno dividendno prednost (angl. noncumulative dividend).

Pri kumulativni dividendni prednosti je prednostni delničar upravičen do izplačila vseh neizplačanih dividend iz prejšnjih obračunskih obdobj in iz zadnjega, pred kakršnimkoli izplačilom dividend ostalim delničarjem. Pri nekumulativni dividendni prednosti pa velja to posebno upravičenje le za izplačila dividend iz zadnjega tekočega obračunskega obdobja. 'Kumuliranje' prednostnega izplačila dividend je v nekaterih primerih odvisno od obsega dobička korporacije oziroma od višine sredstev, ki so bila sicer skladno z zakonom na razpolago za izplačilo dividend v prejšnjih obdobjih.

Razvrstitev delnic na udeležbene ali neudeležbene pove, ali imajo te delnice z različnimi dividendnimi prednostmi pravico do nadaljnje udeležbe pri izplačilu dividend enakopravno z drugimi delnicami. Pri udeležbenih prednostnih dividendah so takšne delnice enakopravne z drugimi razredi delnic pri udeležbi v preostalem znesku sredstev, ki je namenjen za dividende (Kocbek, 1995, str. 393).

6.1.4. 'Share dividends' in 'share splits'

Izplačilo dividend delničarjem korporacije v obliki izdaje novih delnic se imenuje 'share dividend'. Korporacija lahko pri tem izda delničarjem enake vrste delnic ali pa tudi različne vrste delnic glede na že izdane delnice.

Korporacijski zakoni dovoljujejo tudi 'share splits', kar pomeni 'cepitev' delnic in sicer gre za to, da je ena delnica razdeljena na veliko delnic, ali pa se določeno število delnic združuje, tako da nastane manjše število delnic (Metzger, 1989, str. 950).

6.1.5. 'Redemption shares'

Člen 6.31 RMBCA predvideva, da ima korporacija običajno pooblastilo, da odkupi oziroma nakupi svoje lastne delnice, za kar se analogno uporabljajo enaka pravila kot za razdelitev dividend med delničarje korporacije. Na podlagi diskrecijske pravice odbora direktorjev ima korporacija navadno opcijsko pravico do odkupa svojih lastnih delnic. Ob tem morajo biti upoštevana posebna pravila, določena v ustanovitvenem aktu. Pomembno je predvsem vprašanje virov, ki jih korporacija lahko za to uporabi. Pri odkupu lastnih delnic je pomembno vprašanje statusa pridobljenih delnic, ki se lahko imenujejo odkupljene lastne delnice (angl. treasury shares).

6.1.6. Borza vrednostnih papirjev

Ko korporacija prvič nameni delnice za javno prodajo, dela ponavadi s podjetjem, ki se ukvarja z investicijskim bančništvom, da organizira prvo javno ponudbo za nakup (angl. initial public offering - v nadaljevanju IPO). Podjetje, ki se ukvarja z investicijskim bančništvom, kupi prvo izdajo delnic od podjetja po določeni ceni, potem pa jih ponudi v prodajo strankam in ostalim investitorjem. Korporacija ima lahko le eno IPO, in sicer prvič, ko so delnice na voljo javnosti. Po njegovi IPO pa pravimo, da je podjetje javno (Pinto, Branson, 1999, str. 87).

Borza vrednostnih papirjev je organiziran sekundarni trg za nakup in prodajo finančnih instrumentov. Večina borz vrednostnih papirjev ima določene lokacije, na katerih delujejo. Posredniki vodijo trgovanje oziroma poslovanje, to je nakup in prodajo vrednostnih papirjev. Vendar se z delnicami ne trguje vedno prek borze, ampak so lahko tudi v prosti prodaji (angl. over-the-counter markets).

Najbolj znani borzi vrednostnih papirjev v ZDA sta 'the New York Stock Exchange' (NYSE) in 'the American Stock Exchange' (AMEX), obe sta v New York Cityju.

Borze vrednostnih papirjev imajo pomembno vlogo v nacionalnih ekonomijah, saj vzpodbujajo investicije, s tem ko zagotavljajo prostor za kupce in prodajalce, da trgujejo predvsem z delnicami (Pinto, Branson, 1999, str. 86).

7. UPRAVLJANJE KORPORACIJE

7.1. Upravljavski sestav korporacije

RMBCA in zakoni o poslovnih korporacijah posameznih zveznih držav vsebujejo dokaj natančne norme o modelu upravljanja in kontrole v korporaciji. To je t. i. zakonska shema upravljanja, ki je prilagojena splošnemu tipu korporacije, katere zahteve morajo v upravljavski praksi spoštovati vse korporacije (Pinto, Branson, 1999, str. 92).

Vodstvo korporacije imenujemo tudi management, ki je sestavljen piramidalno in v katerega so vključeni tako direktorji korporacije v odboru direktorjev (angl. board of directors) kakor tudi upravni zaposleni korporacije (angl. officers). Po mnenju večine pravnikov pa je najpomembnejši organ skupščina delničarjev (angl. shareholders), saj sprejema strateško pomembne odločitve za prihodnjo usodo korporacije. Upravo (angl. the governance) predstavljajo direktorji, združeni v en organ, to je odbor direktorjev. Model upravljanja in vodenja korporacije temelji na delegiranju pristojnosti odbora direktorjev na posamezne t.i. izvršilne direktorje, posamezne komisije in na druge vodilne upravne zaposlenice korporacije (Bratina, 1992, str. 774).

Delničarji korporacije imajo pravico do izbire in imenovanja direktorjev v odbor direktorjev. Po RMBCA upravne zaposlenice korporacije imenuje in odpokliče ter nadzira odbor direktorjev, lahko pa ponekod v korporacijski zakonodaji posameznih držav ZDA takšne pristojnosti obdržijo kar sami delničarji. Pri določanju pristojnosti odbora direktorjev so poleg zakonodajnega pomemben pravni vir še ustanovitveni akti korporacije ter notranja pravila korporacij, kjer se podrobneje opredelijo in razčlenijo posamezne pristojnosti tako članov odbora direktorjev kot tudi upravnih zaposlencev korporacije (Jovanovič, 2000, str. 564).

7.2. Delničarji

Pri upravljanju imajo delničarji zelo omejene pristojnosti, njihovi lastninski interesi so ločeni od nadzora in upravljanja. Po RMBCA so pristojnosti delničarjev, da:

- izvolijo direktorje (člen 8.03),
- odpokličejo direktorje, s tem da sodna praksa šele v zadnjem času dovoljuje odpoklic tudi brez utemeljenega razloga; lahko pa je takšen odpoklic predviden z ustanovitvenimi akti (člen 8.08),

- dajejo priporočila odboru direktorjev, ki se nanašajo na poslovanje in kadrovska vprašanja, vendar brez pristojnosti, da jih uveljavijo,
- dopolnjujejo in spreminjajo notranja pravila (člen 10.20),
- v sodelovanju z odborom direktorjev odobravajo temeljne korporacijske spremembe, kot je dopolnjevanje ustanovitvenih aktov, pripojitve, spojitve, prisilne zamenjave delnic (člena 11.03 in 10.03),
- odobravajo prodajo znatnega dela sredstev korporacije, ki ni v okvirih običajnega poslovanja in razpustitev (člen 12.02 in člen 14.02),
- izvajajo pregled korporacijskih knjig in arhivov iz utemeljenih razlogov (člen 16.02).

Po členu 7.21 (a) RMBCA velja načelo, da ima vsak vložek pravico do enega glasu, razen če določila državnih predpisov oz. predpisov v korporaciji ne določajo drugače. Volilne pravice se lahko udeležujejo z navadnim oz. neposrednim glasovanjem, s kumulativnim glasovanjem ali z glasovanjem po razredih (Metzger, 1989, str. 935).

Ker se delničarji le redkokdaj lahko udeležijo sestanka delničarjev, imajo po členu 7.22 RMBCA možnost glasovati s pooblastilom.

Korporacija lahko izda tudi delnice, ki delničarjem ne nudijo nobenih volilnih pravic, razen v primerih rednih zakonodaj, ki zahtevajo, da imajo vse delnice tudi volilno pravico. Določene države s svojimi zakonodajami izrecno dovoljujejo glasovalne pravice tudi imetnikom obveznic in zadolžnic oziroma drugim dolžniškimi vrednostnim papirjem.

Svoje volilne pravice delničarji izvršujejo na zboru delničarjev, moderne zakonodaje pa tudi že dovoljujejo sprejemanje odločitev delničarjev s pisnimi izjavami oz. podpisovanjem. Po členu 7.01 in 7.02 RMBCA obstajata dve vrsti zbora delničarjev:

- letni zbor oziroma sestanek delničarjev (angl. annual meeting),
- posebni zbor oziroma sestanek delničarjev (angl. special meeting).

Delničarji imajo pravico do informiranosti glede vseh pomembnih korporacijskih zadev. Delničarji lahko pregledujejo vse korporacijske uradne knjige, listine in knjigovodstvo, kot so registrirana knjiga delničarjev, finančne in računovodske listine ter poslovne knjige, ki jih vodi korporacija v skladu s predpisi o knjigovodstvu, interne predpise korporacije, vse zapisnike sestankov delničarjev, uradno korespondenco, ki jo vodi korporacija, prav tako pa tudi vse sklenjene pogodbe in listine o plačilih davčnih obveznosti. Namen tega naj bi bila ugotovitev finančnega stanja v korporaciji, ugotovitev ustreznosti izplačila dividend, ustrezne določitve vrednosti delnic. Potrebno je ugotoviti morebitno malomarno poslovanje korporacijskega managementa in pridobiti informacije o pravnih zadevah korporacije ter dobiti imena in naslove delničarjev zaradi medsebojnega komuniciranja o korporacijskih zadevah. Vendar pa nekateri korporacijski zakoni vseeno postavljajo določene pogoje za pregledovanje listin. Med te pogoje šteje npr. določitev minimalnega vrednostnega zneska delnic, zahteva minimalne dobe posesti delnic oz. obojega skupaj. Nekateri zakonodaje

zahtevajo, da morajo delničarji pred pregledom izročiti vodstvu korporacije pisno zahtevo o pregledu z opredeljenim namenom pregleda. Pravica delničarjev do informiranosti pa ne more biti omejena niti z ustanovitvenim aktom korporacije in ne z njenimi notranjimi akti (Pinto, Branson, 1999, str. 105).

Delničarji niso osebno odgovorni za izgube poslovanja korporacije in njihovo edino tveganje je denar, neposredno vložen v delnice ali deleže. To velja v primeru, če je korporacija pravilno ustanovljena in če pravilno deluje. V določenih primerih pa delničarji imajo določeno odgovornost do korporacije. Če delničarji ne poznajo zakonskih zahtev za delovanje korporacije ali če ne držijo svojih računov ločenih od denarja, računov in sredstev korporacije, so lahko tudi osebno odgovorni za poslovne izgube. Če delničarji garantirajo za obveznosti oziroma dolžnosti korporacije, so prav tako legalno odgovorni za obveznosti, za katere so garantirali. Če delničarji dajo posojilo korporaciji in poslovanje propade, so njihova posojila odplačana šele potem, ko so izplačana vsa ostala posojila korporacije. (URL: <http://www.lectlaw.com/files/buo06.htm>)

Državni korporacijski zakoni (angl. state corporate laws) in zvezni zakoni o vrednostnih papirjih (angl. federal securities laws) nudijo v nekaterih primerih dostop do seznama delničarjev. Ta dostop je odvisen od državnih zakonov in njihove interpretacije državnih sodišč. (URL: <http://www.lectlaw.com/files/bul05.htm>)

7.3. Odbor direktorjev

Direktorji niso zastopniki (angl. agents) delničarjev in zato lahko izvršujejo svoje pristojnosti s samostojnimi pooblastili (Pinto, Branson, 1999, str. 108).

RMBCA v členu 8.01 (a) določa, da mora vsaka ameriška korporacija imeti odbor direktorjev, razen če po členu 7.32 ni opredeljeno, da z delničarji obstaja sporazum, ki lahko odboru direktorjev odvzame ali omeji pooblastila in jih prenese v roke delničarjev.

Delničarji v korporaciji že tradicionalno izberejo direktorje, ki kot odbor direktorjev vodijo poslovanje v korporaciji s pomočjo njenih upravnih zaposlencev (Metzger, 1989, str. 898).

Poslovanje in poslovne zadeve se bodo urejale pod nadzorom odbora direktorjev. Pooblastila in naloge, ki jih zakon določa direktorskemu odboru, lahko torej neposredno izvaja odbor ali pa se izvajajo pod usmeritvami in nadzorom odbora, če so bila pooblastila prenesena na izvršilno osebje (Solomon, Bauman, 1991, str. 69).

7.3.1. Sestav odbora direktorjev

Ne glede na število delničarjev dovoljuje člen 8.03 (a) RMBCA, da ima vsaka korporacija odbor direktorjev z enim ali dvema direktorjema.

Po členu 8.02 RMBCA ni nujno, da ima direktor stalno prebivališče v državi ali da je delničar v korporaciji, razen če ustanovitveni akt in notranji predpisi ne predvidevajo drugače.

Število direktorjev korporacije je lahko določeno z ustanovitvenim aktom ali notranjimi akti v skladu s pravilnikom o inkorporaciji ali z zakonom, v nasprotnem primeru pa velja, da ima korporacija enako število direktorjev, kot je bilo začetnih direktorjev ob ustanovitvi korporacije.

Po členu 8.03 (b) RMBCA je moč odbora, da sam uravnava število članov s soglasjem delničarjev omejena, če soglasje ni več kot 30-odstotno. Po členu 8.03 (c) RMBCA lahko ustanovitveni akt ali notranji predpisi določijo odbor, katerega število se spreminja, tako da odbor lahko v tem okviru določi število direktorjev; za spremembo tega okvira je potrebno soglasje delničarjev ali narobe.

Povprečni odbor direktorjev v ZDA danes sestavlja 9-11 posameznikov. Večji odbori, ki štejejo od 15-17 oseb, so vse redkejši (Bohinc, 2001, str. 202).

Danes je v direktorskih odborih približno tretjina notranjih direktorjev, to je izvršilno osebje zaposleno v korporaciji na vodilnih funkcijah. Drugi dve tretjini sestavljajo t.i. zunanji oz. neodvisni direktorji (Easterbrook, Fischel, 1996, str.15).

Notranji direktorji imajo prednost dobrega poznavanja podjetja in slabost, da predobro poznajo dejavnosti podjetja in zato niso objektivni. Nasprotno pa velja za zunanje direktorje, da so manj informirani, a zato verjetno bolj pravični oziroma nepristranski (Goldsmith, 1996, str. 241).

7.3.2. Izvolitev, mandatna doba in odpoklic direktorjev

Prvi direktorji so imenovani v ustanovitvenem aktu; njihov mandat traja do prve naslednje letne skupščine delničarjev, razen v primerih, ko je drugače določeno z ustanovitvenim aktom korporacije (Pinto, Branson, 1999, str. 108).

RMBCA in vsi zvezni zakoni dovoljujejo razvrstitev odbora direktorjev na različne mandate. Če odbor sestavlja devet ali več direktorjev, lahko po členu 8.06 RMBCA ustanovitveni akt določa pogoje za uvrstitev direktorjev v dva ali tri razrede, po številu čim bolj podobne.

Zaradi takšne razvrstitve se pogosto zahteva, da je število članov odbora natančno določeno oziroma da je določeno minimalno ali pa maksimalno število direktorjev. Najbolj pogosto je odbor razdeljen na tri razrede direktorjev in se vsako leto menja tretjina direktorjev.

Mandat prvemu razredu poteče po prvi seji letne skupščine, mandat drugemu razredu izteče na drugi letni skupščini delničarjev, tretjemu pa na tretji letni skupščini po izvolitvi (Pinto, Branson, 1999, str. 109).

Delničarji ali direktorji po členu 8.10 (a)(1) RMBCA sami izvolijo novega direktorja, če iz kakršnegakoli razloga nastane dodatno mesto v odboru, razen če v ustanovitvenem aktu ni drugače opredeljeno. Vsak direktor je po členu 8.08 RMBCA lahko izvoljen večkrat brez kakršnihkoli omejitev. Vsak direktor je lahko odpoklican zaradi krivdnih (angl. for cause) ali ne glede na krivdne razloge (angl. without cause). Razlogi in način odpoklica morajo biti vnaprej opredeljeni v ustanovitvenem aktu korporacije oziroma v njenih internih predpisih.

7.3.3. Pristojnosti in odgovornosti direktorjev

Pristojnosti direktorjev se po členu 8.02 RMBCA natančno določajo v ustanovitvenem aktu korporacije in njenih notranjih predpisih (angl. by-laws).

V skladu z zakoni, ki veljajo v posameznih državah, lahko korporacija razdeli pristojnosti med delničarje in direktorje glede na svoje specifične potrebe. Določanje pristojnosti gre čedalje bolj v smeri oženja pristojnosti delničarjev in hkrati širjenja pristojnosti odbora direktorjev, njegovih izvršilnih komitejev in posameznih uslužbencev (Pinto, Branson, 1999, str. 83).

Pristojnosti odbora direktorjev so (Pinto, Branson, 1999, str. 108):

- sprejemanje in spreminjanje internih aktov korporacije,
- zapolnitev praznega mesta v odboru direktorjev med dvema zboroma delničarjev,
- delegiranje nekaterih oziroma vseh svojih pooblastil izvršilnim komitejem odbora direktorjev,
- določanje dividend,
- imenovanje, kontrola in odpoklic upravnih zaposlencev,

- predlaganje sprememb in dopolnitev ustanovitvenega akta korporacije,
- predlaganje izrednih sprememb v korporaciji, ki ne spadajo v okvir rednega poslovanja korporacije.

Direktorji svoje pristojnosti izvršujejo v okviru odbora direktorjev. V nasprotju z delničarji ne morejo glasovati po svojem pooblaščenju, ampak glasujejo per capita. Prav tako kot delničarji imajo dvoje vrst sestankov, in sicer redne in posebne. Redni sestanek je lahko sklican brez vabila, izredni sestanek pa mora biti vedno sklican s posebnim vabilom; lahko se obravnavajo tudi tiste poslovne zadeve, ki v vabilu niso posebej navedene.

Ponavadi se sestanki skličejo enkrat na tri mesece (četrtno) za dve do tri ure, čeprav se nekateri odbori le redkokdaj dobijo večkrat kot dvakrat na leto, medtem ko se drugi srečajo tudi po dvakrat na mesec (Metzger, 1989, str. 902).

RMBCA in korporacijske zakonodaje posameznih držav določajo potrebno število direktorjev za odločanje in potrebno večino za sprejemanje odločitev. Ponavadi se zahteva za sprejemanje odločitev navadna večina, če seveda interni akti korporacije ne določajo drugače.

Direktorji so odgovorni za skupno ravnanje odbora direktorjev kot tudi za lastno ravnanje. Če direktor osebno sodeluje pri povzročitvi škode, je oškodovancu osebno odgovoren, ne glede na to, da hkrati obstoji odgovornost korporacije za takšno škodo.

Za kršitev pogodbenih obveznosti korporacije ponavadi direktor ni osebno odgovoren, razen če se ni osebno zavezal za izpolnitev pogodbene obveznosti. Direktor je osebno odgovoren, tudi če nima potrebnih pooblastil za ravnanje v imenu korporacije.

Tudi če korporacija ni bila pravilno ustanovljena, a je direktor sodeloval pri poslih takšne korporacije, je osebno odgovoren. Prav tako je osebno odgovoren po korporacijski zakonodaji, če je povezan z nezakonito delitvijo dividend oziroma drugih prispevkov korporacije. isto velja v primeru neupravičenih posojil direktorjem, uslužbencem oziroma delničarjem, prednostnih prenosov delnic, kršitev zahtev v zvezi z vplačilom delnic, kršitev plačila ustreznih prispevkov in podobno.

7.4. Organi odbora direktorjev

V večini zveznih držav lahko odbor direktorjev v določenem obsegu delegira svoja upravljalna pooblastila ali upravnim zaposlencem ali pa izvršilnim in drugim komitejem

odbora direktorjev, kar pa ne pomeni, da direktorji niso osebno odgovorni za sprejete odločitve (Pinto, Branson, 1999, str. 110).

Nekateri organi so sestavljeni izključno iz direktorjev, drugi samo iz upravnih zaposlencev, ki sicer niso direktorji, možne pa so tudi različne kombinacije (udeležba zunanjih predstavnikov). Odbor direktorjev lahko sestavi enega ali več komitejev in imenuje člane direktorskega odbora v njih, če drugače ne določa ustanovitveni akt korporacije ali notranji predpisi. Vsak komite lahko ima po členu 8.25 (a) RMBCA dva ali več članov, ki so hkrati tudi člani odbora direktorjev.

Večino dela, ki ga odbor ima, se opravi preko njegovih organov. Z izjemo izvršilnega komiteja, ki deluje v imenu odbora, komiteji predlagajo odboru akcije, ki jih potem obravnavajo in izvršijo. Sestava komiteja je ponavadi podobna upravnemu sestavu organizacije. Večina korporacij ima (Pinto, Branson, 1999, str. 110):

- izvršilni komite (angl. executive committee),
- komite za imenovanje (angl. nominating committee),
- finančni komite (angl. finance committee),
- revizijski komite (angl. audit committee),
- komite za nagrajevanje oz. nadomestila (angl. compensation committee)

7.5. Upravni zaposlenci korporacije

Odbor direktorjev izbere upravne zaposlence (angl. officers) in jim da ustrezna pooblastila za izvajanje sprejete poslovne politike.

Odbor direktorjev navadno imenuje najpomembnejše upravne zaposlence, ponekod pa je to lahko v pristojnosti delničarjev. Kadar jih imenujejo delničarji, so jih ti tudi edini upravičeni odpoklicati, vendar večina zakonodaj predvideva, da delničarji nimajo neposredne pravice, da odpokličejo upravnega zaposlenca korporacije, če jih je na to funkcijo imenoval odbor direktorjev, razen če je le-ta hkrati tudi član odbora direktorjev.

Upravni zaposlenci so s pravnega stališča zastopniki korporacije, zato se za njihova pravna razmerja do korporacije uporabljajo splošna pravila zastopanja (angl. agency law) (Pinto, Branson, 1999, str. 111).

Po členu 8.40 (a) RMBCA obveznosti upravnih zaposlencev korporacije urejajo že korporacijski zakoni, pri tem pa je nadaljnje opredeljevanje pristojnosti in nalog prepuščeno

notranjim pravilom posamezne korporacije, ki precej natančno določijo zahtevane značilnosti uslužbencev.

V internih aktih se natančno določi, katere upravne zaposlenice ima korporacija, kakšne so zahtevane značilnosti in kakšna so njihova pooblastila. Korporacija ima ponavadi predsednika (angl. president), enega ali več podpredsednikov (angl. vice-president), računovodjo (angl. treasurer), sekretarja korporacije (angl. corporate secretary) ter druge upravne zaposlenice - zastopnike (angl. officers). Pri opredelitvi notranjih pravil korporacije so pomembni ustanovitveni akti korporacije, pravilniki družbe in tudi veljavni sklepi odbora direktorjev. Pri tem je treba poudariti, da imajo pri vodenju korporacije upravni zaposleni pristojnosti in pooblastila, ki jih določa odbor direktorjev skladno z zakonom, ustanovitvenim aktom in internimi akti (Hamilton, 1991, str. 234).

Med upravnimi zaposleni je vsekakor najpomembnejša funkcija predsednika korporacije. Ta lahko podeljuje pooblastila posameznim upravnim zaposlencem zunaj tistih, ki so navedena v pravilih družbe ali sklepih odbora direktorjev. Včasih so to funkcijo imenovali tudi CEO (angl. chief executive officer) (Hamilton, 1991, str. 235).

Predsednik je navadno vodja izvršilnih upravnih zaposlencev (angl. general manager), ki izvršuje korporacijske pogodbe, izdaja delniške certifikate (angl. certificates for securities) in druge korporacijske instrumente. Predsednik je lahko tudi eden izmed direktorjev v odboru direktorjev oz. vodja (angl. chairman) odbora direktorjev.

Ob odsotnosti predsednika prevzema njegove pravice in obveznosti podpredsednik korporacije. Vodenje zapisnikov in drugih administrativnih zadev prevzame sekretar. Poleg navedenih upravnih zaposlencev korporacije se pogosto imenuje tudi računovodja, ki skrbi za finance korporacije in vodi poslovne knjige in knjigovodstvo (Hamilton, 1991, str. 238).

Upravni zaposleni so lahko premeščeni ali odpoklicani brez posebnih razlogov ali iz krivdnih razlogov. Odpoklic upravnih zaposlencev je veljaven ne glede na določila pogodbe o zaposlitvi med upravnim zaposlencem in korporacijo.

Če v pravnih aktih korporacije ni določeno drugače, potem pooblastila dopuščajo samo predsedniku korporacije oziroma njenemu generalnemu managerju, da korporacijo zastopa v pravnih postopkih bodisi pred sodiščem bodisi pred arbitražami. Pravne posle, ki jih sklenejo upravni zaposleni korporacije, ki sicer zato nimajo posebnih pooblastil, lahko odobri odbor direktorjev oziroma drugih uslužbencev, ki imajo takšna pooblastila. Če upravni zaposleni prevzamejo osebno poročilo za izpolnitev pogodbenih obveznosti ali pa če sklenejo pravni posel v imenu korporacije ne da bi imeli ustrezno pooblastilo, so osebno odgovorni za obveznosti korporacije. Tudi če so osebno sodelovali pri povzročitvi škode, so odgovorni za vse vrste škode, ki jih povzroči korporacija.

Pravila družbe predvidevajo tudi pomočnike upravnih zaposlencev oziroma njihove izvedene funkcije, na primer pomočnik sekretarja (angl. assistant secretary), pomočnik računovodje (angl. assistant treasurer) ipd. (Hamilton, 1991, str. 236).

7.5.1. Sekretar korporacije

V večini korporacij delata vsaj dva upravna zaposlenca, in sicer predsednik in sekretar korporacije, ostali upravni zaposleni pa po potrebi, predvsem pri velikih korporacijah. Edino funkciji predsednika in sekretarja korporacije nista združljivi v eni osebi, glede drugih funkcij pa se dopušča, da jih lahko hkrati opravljajo iste osebe (Hamilton, 1991, str. 233).

Osnovne naloge sekretarja korporacije so ponavadi izvedba oziroma izdelava zapisnikov zasedanja delničarjev ali odbora direktorjev, preskušanje, ali so vse opredelitve skladne s predpisi oziroma pravili korporacije, vzdrževanje registra delničarjev, to so imena delničarjev in njihovi poštni naslovi, podpisovanje delniških certifikatov poleg predsednika ali podpredsednika in zadolžitve glede vzdrževanja knjig prenosov delnic ali deležev korporacije.

Pristojnosti, obveznosti in odgovornosti sekretarjev korporacije so opredeljene v aktih korporacije, notranjih pravilih ter sklepih skupščine in seveda v sklepih odbora direktorjev. Pogosto je opredeljeno, da mora sekretar korporacije poročati predsedniku korporacije ali samemu odboru direktorjev, pri čemer je pogosto sekretar korporacije tudi sam direktor katere izmed podružnic ali družb glavne družbe.

V teoriji se delo sekretarja korporacije opisuje kot edinstven in pomemben položaj, saj predstavlja povezavo med odborom direktorjev in delničarji, pa tudi med odborom direktorjev in samim izvršilnim managementom korporacije (Hamilton, 1991, str. 236).

7.6. Dolžnosti upravljavsko - vodstvene strukture

Direktorji in upravni zaposleni korporacije so v fiduciarnem razmerju s korporacijo (njihovo delovanje mora biti v korist korporacije), zato so zavezani izpolnjevati določene dolžnosti. Za uslužbence veljajo enaka pravila glede prevzemanja obveznosti in odgovornosti zanje, kakor jih poznamo za člane odbora direktorjev. V zakonodajo nekaterih držav se je na podlagi takšne ugotovitve vnesla izenačitev med direktorji in uslužbenci korporacije. To izenačenje pa se razlaga tako, da so upravni zaposleni korporacije kot

'resnični' managerji (angl. real manager) korporacije tako tesno povezani s korporacijo, da poznajo vse njene lastnosti ter jih je zato treba obravnavati enako kakor direktorje korporacije.

Dolžnosti managementa so običajno določene v zakonih (v angl. Federal Securities Act 1933) in v samih pravilih korporacije, najpogosteje pa se kot pravni vir uporabljajo precedensi sodišč.

Upravljavsko - vodstvena struktura korporacije, ki jo sestavljajo direktorji in upravni zaposleni, včasih pa tudi skupina nadzornih delničarjev, imajo do korporacije in do upnikov vrsto posebnih dolžnosti (Jovanovič, 2000, str. 570):

- delovati v okviru pooblastil, ki so jim podeljena, in v okviru opredeljene dejavnosti korporacije,
- dolžnost delovati s posebno skrbnostjo in marljivostjo,
- pri poslovanju upoštevati svojo dolžnostno vezanost, kar pomeni da mora biti delovanje vestno in v korist korporacije.

Kot delovanje v korist oziroma škodo korporacije se smatrajo transakcije s korporacijo (neposredno trgovanje), izkoriščanje korporacijskih priložnosti, poslovanje z deležem korporacije, odkupovanje njenih obveznic, zlorabljanje manjšinskih pravic, trgovanje z notranjimi informacijami in podobno.

Osnovna dolžnost upravnih zaposlencev in tudi direktorjev je, da delujejo v korist in v interesu korporacije, in s tem v korist samih delničarjev. Pogosto se pri tem opredeljuje prevzete obveznosti kot tri tipične obveznosti, ki jih morajo predstavniki managementa obvezno izpolniti, in sicer po členu 8.42 in 8.30 RMBCA poslušnost (angl. obedience), marljivost (angl. due diligence) in lojalnost (angl. loyalty).

Direktorji in upravni zaposleni imajo dostop do notranjih informacij, ki lahko postanejo predmet trgovanja oziroma razkritja. Zato je zvezna zakonodaja v Federal Securities Act-u (1933) in Federal Securities Exchange Act-u (1934) predvidela poročanje direktorjev (upravnih zaposlencev) korporacije o posesti vrednostnih papirjev korporacije ter njihovem razpolaganju, in sicer v desetih dneh po izteku meseca, v katerem je bila transakcija z vrednostnimi papirji opravljena (Jovanovič, 2000, str. 571).

8. SPREMEMBE ORGANIZIRANOSTI, DRUGE IZREDNE SPREMEMBE IN PRENEHANJE KORPORACIJE

8.1. Splošno

Večina korporacijskih zakonodaj predpisuje posebno vlogo delničarjev korporacije pri odločanju o t.i. 'izrednih zadevah' v zvezi z organiziranostjo in delovanjem korporacije (angl. extraordinary corporate matters). Vse takšne odločitve se sprejemajo s predpisano večino delničarjev ali pa celo z njihovim soglasjem. Med te tipične 'izredne zadeve' spadajo (Kocbek, 1995, str. 372):

- sprememba ustanovitvenega akta korporacije,
- prodaja oz. drugačno razpolaganje z bistvenim deležem premoženja korporacije, zunaj okvirov rednega poslovanja,
- združitve in spojitve,
- prenehanje korporacije.

Med takšne zadeve ponavadi prištevajo tudi zastavljanje premoženja korporacije, prevzemanje večjih garancijskih obveznosti in nekatere druge zadeve.

8.1.1. Spojitve in združitve

Spojitve (angl. merger) korporacije A v korporacijo B pomeni, da korporacija B ostane enotna korporacija, korporacija A pa preneha oz. izgine. Združitve (angl. consolidation) dveh korporacij A in B pa pomeni, da obe korporaciji, torej tako korporacija A kot korporacija B prenehata oz. izgineta in nastane nova korporacija C.

Pri takšnem združevanju, ki se imenuje zakonito združevanje (angl. statutory mergers), pride do spremembe v organiziranosti, v nasprotju z drugimi oblikami združevanja, ki so prav tako mogoče, kjer ni formalnih organizacijskih sprememb, kot sta nakup premoženja (angl. asset purchase) in nakup delnic (angl. stock purchase transactions).

Na podlagi predloga odbora direktorjev delničarji vseh prizadetih korporacij odločajo o takšnih organizacijskih spremembah (Pinto, Branson, 1999, str. 122).

8.1.2. Prenehanje in likvidacija korporacije

Prenehanje korporacije (angl. dissolution) je pravni postopek, s katerim korporacija preneha kot pravna oseba. Kadar je v ustanovitvenem aktu določeno da je korporacija ustanovljena za določen čas, s potekom tega časa avtomatično preneha obstajati. Če pa ni nič določeno, obstajata dve vrsti prenehanja (Metzger, 1989, str. 888):

- prostovoljno prenehanje, ki je na podlagi odločitev znotraj korporacije (angl. voluntary dissolution),
- neprostovoljno prenehanje, ki je korporaciji vsiljeno od zunaj (angl. involuntary dissolution).

8.1.2.1. *Prostovoljno prenehanje*

V prvem primeru se po členu 14.01 RMBCA večina ustanoviteljev lahko odloči o razpustitvi korporacije z izpolnitvijo 'articles of dissolution', kar se registrira pri državnem sekretarju, če korporacija še ni začela poslovati.

V drugem primeru se lahko vsi delničarji s pisnim soglasjem odločijo o prenehanju korporacije.

V tretjem primeru korporacija lahko preneha delovati na podlagi odločitve po postopku, ki ga določa zakon, to je sprejetje resolucije odbora direktorjev s priporočilom o razpustitvi korporacije in nato odločitev delničarjev o razpustitvi na zboru delničarjev s sprejetjem 'statement of intent to dissolve', ki se registrira pri državnem sekretarju (Salomon, Bauman, 1991, str. 141).

8.1.2.2. *Neprostovoljno prenehanje*

Neprostovoljno prenehanje korporacije je možno izpeljati na več načinov:

- Zaradi formalnih razlogov v zvezi z izpolnjenimi zahtevami v postopku organiziranja na podlagi postopka državnega odvetnika pred pristojnim sodiščem.
- V primeru neuspele izterjatve zaradi insolventnosti korporacije se sproži postopek upnikov pred sodiščem za likvidacijo korporacije.

- Do sodnega postopka delničarjev za likvidacijo korporacije pride, če se v korporaciji kršijo zakonski in drugi predpisi o vodenju in kontroli korporacije oz. če pride pri odločanju do 'dead lock' med direktorji in delničarji oz. če se nezakonito uporabljajo sredstva korporacije.

8.1.2.3. *Prenehanje korporacije*

Po členu 14.05 RMBCA z likvidacijo korporacije razumemo postopek, v katerem se dokončno izvršijo ali prenehajo pravni posli, v katere je korporacija vključena. Najprej se zberejo vsa sredstva, ki sestavljajo premoženje korporacije, ter poplačajo obveznosti upnikov korporacije v okviru zbranih sredstev. Med delničarje se v skladu z njihovimi likvidacijskimi pravicami porazdeli preostali del sredstev.

Odbor direktorjev korporacije opravi postopek likvidacije korporacije v primeru prostovoljnega prenehanja korporacije. V dveh letih po prenehanju korporacije lahko upniki zahtevajo ustrezno plačilo od delničarjev ali direktorjev, če pride v tem postopku do kakršnekoli kršitve pravic upnikov.

V primeru neprostovoljnega prenehanja korporacije postopek likvidacije ponavadi opravi sodišče, v nekaterih primerih lahko tudi manager korporacije (Kocbek, 1995, str. 378).

9. ZASEBNA ALI ZAPRTA KORPORACIJA

Glavna značilnost zaprte korporacije je ta, da ima samo enega delničarja ali pa majhno, zaprto skupino delničarjev, ki v celoti nadzira poslovanje korporacije. Tudi delnice so porazdeljene izključno med delničarje, ki so jo ustanovili, kar pomeni, da se z delnicami takšne korporacije ne trguje niti znotraj korporacije niti na trgu vrednostnih papirjev, saj bi to škodovalo investitorjem (Easterbrook, Fischel, 1996, str. 228).

Zaprta korporacija lahko sicer posluje kot vsaka druga korporacija po določenih splošnega zakona o poslovnih korporacijah, podobno kot npr. javna korporacija, vendar veljajo zanjo določene posebnosti, ki se precej razlikujejo od poslovanja javne korporacije. Te posebnosti so različne tudi med samimi korporacijami. V zaprti korporaciji ponavadi ni zunanjih investitorjev, njeni delničarji imajo zelo aktivno vlogo pri vodenju poslov in pri upravljanju korporacije, to jim omogočajo nekateri pravni instituti v zvezi z delnicami ter organiziranjem in izvajanjem kontrole.

Nekateri zakoni v zvezi z delnicami ter organiziranjem in izvajanjem nadzora omogočajo delničarjem v zaprti korporaciji, da imajo zelo dejavno vlogo pri vodenju poslov in pri upravljanju korporacije. Zaprta korporacija ima pravno obliko korporacije samo zaradi omejene odgovornosti delničarjev, v bistvu pa ima vse značilnosti partnerske družbe (Pinto, Branson, 1999, str. 253).

V zaprti korporaciji so tudi številne možnosti za najrazličnejše dogovore med delničarji. Tako je mogoč dogovor, da v družbi sploh ne obstaja odbor direktorjev, temveč da to funkcijo opravljajo vsi delničarji; mogoč je dogovor, da je odločanje v družbi v celoti soglasno ali pa je na primer odločitve o prenehanju družbe prepuščena samo enemu družbeniku. Ponavadi so zelo čvrste določbe o prepovedih prenosa delnic zunaj družbe pa tudi med samimi delničarji ali pa so dogovorjene predkupne pravice ali celo opcijska upravičenja do nakupov delnic (Kocbek, Prelič, 1999, str. 361).

9.1. Pravna ureditev zaprte korporacije

Zaprte korporacije se v vseh državah ZDA organizirajo in poslujejo po splošnih zakonih o poslovnih korporacijah, ki veljajo za vse poslovne korporacije. RMBCA ima namreč več določil, ki so posebej uporabna samo za zaprte korporacije, ter več dispozitivnih določil, ki zadevajo njihovo organiziranost in poslovanje. Združenje ameriških odvetnikov je sprejelo še poseben dodatek, 'mode statutory close corporation supplement', ki posebej ureja organiziranost in poslovanje t.i. zakonskih zaprtih korporacij in vsebuje tista določila iz RMBCA, ki so sicer uporabna za zaprte korporacije, le da jih še nekoliko podrobneje razčlenjuje. Posamezne države naj bi po tem dodatku sprejele svoje posebne zakone o zaprtih korporacijah ali pa naj bi v svoje splošne korporacijske zakone sprejele posamezna določila.

Po zgledu RMBCA imajo v nekaterih državah posebna določila, ki se nanašajo na organiziranost in poslovanje zaprtih korporacij, v povezavi z drugimi splošnimi določili. Ponekod imajo celotno problematiko o zaprtih korporacijah urejeno v posebnem poglavju. Države, ki so o zaprtih korporacijah sprejele posebne zakone, so zelo redke. V teh primerih je razmerje med posebnim in splošnim zakonom takšno, da veljajo v vsem drugem določila splošnega korporacijskega zakona. Za tista vprašanja, ki naj bi bila poenoteno urejena za vse korporacije, pa RMBCA predvideva, da določila posebnih zakonov o zaprtih korporacijah ne smejo biti v nasprotju z drugimi določili iz splošnega korporacijskega zakona. To velja za tista vprašanja, ki naj bi bila za vse korporacije enotno urejena (Kocbek, 1990, str. 56).

Posebna značilnost vzorčnega zakona oz. njegovega dodatka o zaprtih korporacijah je ta, da daje korporacijam možnost, da se same lahko odločijo, ali bodo poslovale kot zaprte korporacije in s tem prevzele obveznosti o izpolnjevanju določil iz obravnavanega zakona.

To izkoristijo tako, da spremenijo akt o ustanovitvi in vanj vključijo posebno izjavo, da je korporacija organizirana kot 'statutory close corporation'.

Zaprte korporacije so opredeljene kot korporacije, katerih ustanovitveni akti vključujejo izjavo o tem, da je korporacija organizirana kot zakonsko zaprta in ima manj kot 50 delničarjev (Solomon, Bauman, 1991, str. 160).

9.2. Ustanovitev in financiranje zaprte korporacije

Zaprta korporacija se ustanovi po takšnem postopku, kot ga za ustanovitev korporacije predpisujejo splošni korporacijski zakoni, le da mora biti v ustanovitvenem aktu zapisano, da je korporacija angl. statutory close corporation. Že v samem postopku ustanovitve mora biti med partnerji v celoti dosežen sporazum o prihodnjem poslovanju in o razmerjih v korporaciji ter morajo biti za to izpolnjene ustrezne listine.

Tako se med delničarji sprejme ustrezen delničarski sporazum, izdajo se delnice v skladu z želenimi pravnimi razmerji v družbi, imenuje se odbor direktorjev z natančno opredeljenim položajem, prav tako pa so že v fazi ustanovitve izbrani vsi uslužbenci korporacije (Solomon, Bauman, 1991, str. 313).

Zaprte korporacije imajo lahko zelo različen finančni sestav. Vse zaprte korporacije imajo eno temeljno značilnost, in sicer, da imajo lahko volilne delnice le njeni osnovni delničarji, zato te delnice niso dostopne javnosti. S tem se poslovna tveganja zmanjšajo, hkrati pa se povečuje dobiček delničarjev.

9.3. Upravljanje zaprte korporacije

V ustanovitvenem aktu zaprte korporacije je lahko določeno, da je upravljanje korporacije v rokah delničarjev. V teh korporacijah je tako najmanj opazna tradicionalna delitev na lastniški interes, ki ga imajo delničarji, in upravljavski interes, katerega ima management korporacije (Solomon, Bauman, 1991, str. 317).

Za delničarje so posebej pomembna tista določila korporacijskih zakonov, ki omogočajo večji vpliv delničarjev, zato ker je za zaprte korporacije značilno, da delničarji obdržijo čim več pristojnosti, tudi tiste, ki sicer spadajo v okvir managerskih funkcij. Delničarji lahko z medsebojnim sporazumom celo izločijo obvezni odbor direktorjev. Ta sporazum omogoča

tudi odločanje delničarjev brez sestankov, temveč s pisnimi soglasji. Pri odločanju o pomembnejših vprašanjih je potrebna večina delničarjev (več kot 50 %). Vsi načini glasovanja so mogoči, tudi glasovanje po pooblaščenca, prav tako imajo lahko posamezni delničarji pri sprejemanju odločitev pravico do veta.

Velikokrat pride do t.i. mrtve točke (angl. dead lock) pri odločanju, ko se delničarji ali tudi direktorji ne morejo sporazumeti o pomembni zadevi, kar se zgodi zelo pogosto zaradi pomembnega vpliva delničarjev na upravljanje in poslovanje zaprte korporacije. Takrat se uporabijo različna sredstva, od mirnega reševanja nesporazumov s pomočjo tretje osebe, do reševanja sporov z arbitražo, v skrajnem primeru pa večina zakonodaj dovoljuje tudi razpustitev in prenehanje zaprte korporacije.

Zaprte korporacije lahko poslujejo tudi brez sprejemanja posebnih splošnih aktov, s tem da se vsa razmerja uredijo v ustanovitvenem aktu in v sporazumu delničarjev (Kocbek, 1990, str. 141).

9.4. Omejitev prenosa delnic

Ena izmed najpomembnejših značilnosti zaprtih korporacij je tudi omejitev prenosa delnic, kar pomeni predvsem onemogočiti zunanjim udeležencem članstvo v taki korporaciji ter zagotoviti proporcionalni interes med delničarji. To je pomembno za udeležbo pri delitvi presežne vrednosti kot tudi za vpliv posameznih delničarjev pri upravljanju korporacij. S takšnimi omejitvami se včasih želi tudi obdržati določene skrivnosti v zvezi s poslovanjem korporacije. V zaprtih korporacijah obstajajo trije osnovni načini takšnih omejitev (Pinto, Branson, 1999, str. 277):

- prednost prve ponudbe (angl. first refusals), ki prepoveduje prodajo delnic, razen v primeru, ko so bile delnice najprej ponujene korporaciji ali ostalim delničarjem pod takšnimi pogoji kot tretji osebi,
- prednost prve pravice do izbire (angl. first options), ki prepoveduje prodajo delnic, razen v primeru, ko se delnice najprej ponudijo korporaciji in ostalim delničarjem po ceni, ki je določena pod pogoji v angl. buy-sell agreement,
- prepoved prenosa delnic brez dovoljenja odbora direktorjev ali ostalih delničarjev.

Postopek, z roki uveljavitve takšnih omejitev pri prenosu posameznih delnic, je natančno opredeljen v vzorčnem zakonu in v določilih posameznih splošnih zakonov.

10. KORPORACIJA 'S'

Leta 1958 je bilo dodano poglavje 'S' k 'Internal Revenue Code' (v nadaljevanju IRC), ki je zvezni predpis oz. kodeks o pobiranju oz. zbiranju državnega prihodka ZDA, od davkov na prihodek, dobiček itd.; prvotno je bil sprejet že leta 1939, s kasnejšo revizijo l. 1954. Večina določil je bila revidirana v letu 1982 (Jovanovič, 2000, str. 39).

Korporacija je obdavčena kot ločena davčna enota, prav tako pa so obdavčeni tudi delničarji na račun razdeljenega premoženja, prihrankov ali dobičkov korporacije. Prihranki se torej obdavčujejo dvakrat, najprej na korporacijski ravni kot obdavčljivi dobiček in drugič na delničarjevi ravni, če korporacija kakorkoli razdeli sredstva med delničarje.

Razlikovanje med korporacijami z davčnega vidika in z vidika samega postopka obdavčitve dobička korporacije je privedlo do dodatnega razvrščanja, in sicer na t.i. korporacije C in korporacije S.

Korporacija S je oblika korporacije, ki je priznana s strani 'Internal Revenue Service' (v nadaljevanju IRS, ki je zvezna služba, pooblaščen za nadzor in pobiranje zveznega prihodka od davkov) in se tudi obravnava drugače kot ostale korporacije, predvsem z vidika federalne obdavčitve korporacij.

Korporacije C (angl. regular corporations) morajo plačati zvezni in državni korporacijski davek na doseženi dobiček (corporate income tax). Tudi če je obdavčeni dobiček hkrati namenjen razdelitvi med delničarje v obliki dividend, so za izplačane dividende zavezanci za plačilo davka tudi sami delničarji in sicer v obliki osebne obdavčitve (angl. personal income tax). Vendar izplačilo dividend ne pomeni davčno upravičenega dohodka oziroma stroška, ki bi bil tako izvzet iz obdavčitve na ravni korporacije. Korporacije S so korporacije, ki imajo značilnosti korporacije, niso pa zavezane k plačilu davka na dobiček korporacije; ta namreč pripade delničarjem, ki so nato obdavčeni tako kot družbeniki osebnih družb (Callison, Sullivan, 1994, str. 14).

Leta 1986 je bila izpeljana davčna reforma, 'Tax Reform Act' (v nadaljevanju TRA), ki je posegla tudi v normativno ureditev korporacij S. Povečala se je privlačnost korporacij s statusom S, predvsem zaradi zniževanja davčnih stopenj in hkrati tudi spreminjanja razmerij med najvišjo davčno stopnjo korporacijskega in individualnega davka oziroma njegovega najvišjega razreda.

TRA je glede obdavčitve na ravni korporacije uzakonila nižji maksimum korporacijskega davka, in sicer s 46 odstotkov na 34 odstotkov, ter zmanjšala število davčnih razredov (angl. tax brackets) s pet na tri (Jovanovič, 2000, str. 39).

Znižale so se tudi davčne stopnje pri individualni obdavčitvi. Namesto 14 ali 15 davčnih razredov ter najvišje davčne stopnje 50 odstotkov, je TRA uvedel dvorazredni sistem (two-brackets system), pri čemer je določil najvišjo davčno stopnjo le 28 odstotkov. Vendar je 'Tax Act' iz leta 1993 tudi davčne stopnje individualne obdavčitve nekoliko povečal, in sicer tako, da znaša najvišja stopnja obdavčitve 39.6 odstotkov.
(URL: <http://www.businessforum.com/scorp.html>)

10.1. Pogoji za pridobitev statusa korporacije 'S'

Da se korporaciji lahko prizna status S, morajo biti izpolnjeni določeni pogoji IRC. Po členu 1361 (b)(1) IRC je prvi pogoj, da mora biti korporacija domača korporacija (angl. domestic corporation), kar pomeni, da po členu 1361 (b)(2) IRC ne sme biti pod pravom katerekoli druge države zunaj ZDA.

Pri tem je izrecno opredeljeno, katere korporacije ne morejo postati korporacije S. Naštete so nekatere finančne institucije (banke, posojilnice in podobno), korporacije, ki so članice povezanih oseb, zavarovalne družbe, mednarodne prodajne korporacije (multinacionalke) itd.

Naslednji pogoj, ki se zahteva za pridobitev statusa, je, da ima korporacija največ 75 ali manj delničarjev, kar je značilnost t.i. 'Small Business Corporation'. Prejšnje dovoljeno število po IRC je bilo do 35 delničarjev, 'The Small Business Tax Act' pa je to število povečal. Poudarjeno je, da se ne glede na to, ali delež pripada enemu ali obema posameznikoma ločeno, zakonca (mož in žena) štejeta kot en delničar, razen če se njuna zakonska zveza razveže. Kot delničarji ne morejo nastopati korporacije ali osebne družbe. Zahteva se, da morajo biti fizične osebe državljanji ali osebe s stalnim bivališčem v ZDA, hkrati pa se prepoveduje, da bi bil delničar nerezident, ki je pridobil premoženje z dedovanjem ali drugim pravnim poslom (Jovanovič, 2000, str. 40).

Za pridobitev statusa korporacije S je treba izpolniti zahtevo, da ima korporacija samo en razred delnic. Razred delnic mora biti izdan in mora biti v lastništvu delničarjev (angl. outstanding shares). Delnice z različnimi glasovalnimi upravičenji in enakimi lastnostmi glede delitve dobička ter preostanka pri likvidaciji družbe, kar sta osnovni dve značilnosti lastništva delnic, tvorijo enak razred delnic.

Dodatna zahteva po členu 1362 (g) IRC za pridobitev statusa S je še zahteva, da korporacija ni imela statusa S v zadnjih petih letih. Z izpolnitvijo vseh navedenih pogojev je treba podati še zahtevo za priznanje statusa S, ki se poda na obrazcu 'Form 2533' in preda IRS. Vsi delničarji skupaj morajo po členu 1362 (f) IRC izraziti zahtevo po pridobitvi statusa S in jo tudi podpisati. Zahtevo sprejmejo na posebni, izredni skupščini družbe.

IRS po prejemu zahteve za pridobitev statusa in ob izpolnjevanju vseh zahtevanih lastnosti podeli status korporaciji S, ki se nato obdavčuje po ugodnejših pogojih kot korporacija C. Če korporacija želi, da bi jo davčne ugodnosti doletele v tekočem poslovnem letu, mora biti sama zahteva po pridobitvi statusa S podana v prvih treh mesecih po začetku koledarskega leta, drugače veljajo ugodnosti šele za naslednje poslovno leto.

10.2. Izguba statusa korporacije 'S'

Delničarji lahko prostovoljno prenehajo uporabljati status S korporacije. Za sprejem takšnega sklepa je potrebna navadna večina delničarjev. Zahtevak po prenehanju statusa S korporacije se naslovi na IRS in mora vsebovati še sklep delničarjev, datum, od kdaj naprej naj se prenehanje statusa uveljavi, število vpisanih in izdanih delnic ter podpis odgovorne osebe.

IRC v členu 1362 (d)(1) poleg avtonomnega prenehanja statusa S korporacije predvideva tudi prisilno prenehanje. Odprava statusa oz. prenehanje je prav tako pogojeno s tem, ali korporacija preneha biti t.i. 'small business corporation', na primer, če se njeno število delničarjev poveča nad 75, če izda dodaten razred delnic ipd.

Pod dodatnim pogojem, da se te pomanjkljivosti odpravijo v določenem razumnem obdobju ter se s tem strinja korporacija in njeni delničarji, predvideva člen 1362 (f) IRC nekakšno oprostitev neizpolnjevanja določenih lastnosti, ki so potrebni za korporacije S.

10.3. Prednosti korporacije 'S'

Najpomembnejša prednost korporacije s statusom S je izogibanje dvojni obdavčitvi, in sicer najprej na ravni same korporacije in nato še pri razdeljenem dobičku pri posameznem delničarju. Korporacija se tako izogne federalni obdavčitvi dobička družbe, delničarji pa so obdavčeni kot družbeniki osebnih družb, torej tako kot v 'partnership'. S posebnim davčnim obrazcem lahko delničarji izgubo v sami korporaciji odbijejo oziroma uveljavljajo na osebni ravni obdavčitve med letom.

(URL: <http://www.businessforum.com/scorp.html>)

10.4. Slabosti korporacije 'S'

Očitna je pomanjkljivost korporacij S glede uveljavitve davčnih olajšav za investicije oziroma razvoj družbe, saj jih lahko uveljavijo le na ravni delničarjev, zato se pogosto dogaja, da se izplačujejo dobički, ki se kasneje kot posojila vrnejo v korporacijo za nove investicije.

Ker naj bi bila fleksibilnost korporacije omejena, se kot slabost navaja tudi omejitev števila delničarjev in omejitev na en razred delnic. Kot slabost se smatra tudi nezmožnost vključevanja korporacije S kot članice v povezane osebe in pogojevanje IRC za sprejem poslovnega leta, enakega kot je koledarsko leto.

(URL: http://www.toolkit.cch.com/text/P01_4780.asp)

11. SKLEP

V ZDA je korporacija skupni, generični pojem za kapitalske družbe. V pravni obliki korporacije se lahko organizira vsaka družbena aktivnost, ne samo poslovne organizacije.

V grobem lahko korporacije razvrstimo v tri različne kategorije:

- korporacije za doseganje dobička ali poslovne korporacije (angl. corporations for profit),
- neposlovne korporacije (angl. corporations not for profit),
- državne korporacije (angl. government corporations).

V diplomski nalogi sem orisala glavne značilnosti, povezane z ustanavljanjem, poslovanjem in prenehanjem poslovnih korporacij; delijo se na javne korporacije (angl. publicly-held corporations) in na zaprte oziroma zasebne korporacije (angl. closely-held corporations); slednje so v ZDA čedalje številčnejše.

Korporacija ima lahko majhno skupino delničarjev, ki v celoti nadzirajo njeno poslovanje. V takšnih korporacijah so tudi delnice porazdeljene izključno med delničarje in se z njimi ne trguje na trgu vrednostnih papirjev. Imenujejo se zaprte oz. zasebne korporacije in ustrezajo pravnim razmerjem, ki jih poznamo pri naši družbi z omejeno odgovornostjo.

Ostale korporacije so velike korporacije z desetstisoči ali celo stotisoči in več delničarji in več deset tisoč zaposlenci. Z delnicami oz. deleži korporacij se trguje na trgu vrednostnih papirjev. Te družbe so poimenovane javne korporacije.

Glavne prednosti javnih korporacij so:

- omejena odgovornost delničarjev za obveznosti korporacije,
- korporacija lahko obstaja neomejeno dolgo - ustanovljena je lahko za nedoločen čas,
- korporacija lahko povečuje kapital z izdajo novih vrednostnih papirjev,
- prost pretok in prenos delnic korporacije,
- kot ločena tvorba ima korporacija veliko kreditno sposobnost, ki ji jo dajejo delničarji,
- upravljanje je centralizirano v odboru direktorjev.

Korporacije so prav zaradi številnih prednosti ene izmed najpomembnejših pravnoorganizacijskih oblik podjetništva.

Korporacija 'S' je posebna oblika korporacije, kateri se podeli status 'S' ob izpolnitvi določenih pogojev, prav tako pa se ji lahko status tudi odvzame, kadar pogoji niso več izpolnjeni. Najpomembnejša prednost pridobitve statusa 'S' je možnost, da se korporacija izogne dvojni obdavčitvi.

V našem pravnem redu je leta 1993 začel veljati Zakon o gospodarskih družbah (v nadaljevanju ZGD), ki določa, da je gospodarska družba pravna oseba, ki na trgu samostojno opravlja pridobitno dejavnost kot svojo izključno dejavnost, ter se lahko organizira kot osebna ali kapitalska družba. ZGD ne izključuje možnosti, da se oblike gospodarskih družb ne uporabijo tudi za opravljanje nepridobitnih dejavnosti.

Javno korporacijo bi lahko opredelili kot delniško družbo, ki je pravnoorganizacijska oblika kapitalske družbe. Delniška družba ima osnovni kapital razdeljen na delnice in kot pravna oseba odgovarja upnikom za svoje obveznosti z vsem svojim premoženjem, delničarji pa za obveznosti družbe upnikom ne odgovarjajo.

Trgovanje z delnicami ureja zakon o trgu vrednostnih papirjev (ZTVP). Zakon ureja poslovanje na trgu vrednostnih papirjev, ki zajema poslovanje na primarnem trgu in sekundarnem trgu vrednostnih papirjev, ustanovitev in poslovanje t.i. infrastrukture vrednostnih papirjev in nadzor nad delovanjem trga vrednostnih papirjev.

Zaprta oz. zasebna korporacija ustreza predvsem pravnim razmerjem, kakor jih poznamo pri naši družbi z omejeno odgovornostjo.

V Sloveniji smo s sprejetjem Zakona o gospodarskih družbah uvedli tako imenovani kombinirani sistem upravljanja gospodarskih družb. Pri tem je mogoče uveljaviti enotirno upravljane (brez prisotnosti nadzornega sveta), razen v primerih, ko je ZGD obligatorno določil, da družba mora imeti dvotirni sistem upravljanja.

Vse gospodarske družbe (tako osebne kot kapitalske) so po opredelitvi ZGD pravne osebe in so s tem izpostavljene obdavčitvi po Zakonu o davku od dobička pravnih oseb (v nadaljevanju ZDDPO). Po 2. členu ZDDPO je davčni zavezanec pravna oseba, ki dosega dobiček z opravljanjem dejavnosti in ima sedež na območju Republike Slovenije. Iz navedenega je mogoče razbrati, da imamo v Sloveniji na vseh ravneh 'omogočeno' t.i. dvojno davčno obremenitev.

V Sloveniji ne poznamo različne obdavčitve pri osebnih ali kapitalskih družbah, kot jo poznajo v ZDA (na ravni 'partnership' oz. osebnih družb se obdavčujejo izključno družbeniki), zato neposredne prednosti korporacije 'S' pri nas za zdaj niso uporabne. Morda bi bilo treba v prihodnosti razmišljati v tej smeri, iz enakih razlogov, kot so to storili v ZDA, in sicer predvsem zaradi spodbujanja majhnih družb v korist večje gospodarske rasti slovenskega gospodarstva.

LITERATURA

1. Bohinc Rado: Korporacijsko upravljanje: ZDA, Evropa, Slovenija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2001. 361 str.
2. Bratina Borut: Pravni položaj managementa v kapitalskih družbah. Podjetje in delo, Ljubljana, 7(1992), 6, str. 772-777.
3. Easterbrook Frank H., Fischel Daniel R.: The economic structure of corporate law. Cambridge, London: 3rd printing, Harvard university Press, 1996. 370 str.
4. Faulhaber Thomas A.: An S Corporation Isn't Always Best. The Business Forum online [URL: <http://www.businessforum.com/scorp.html>], 6.8.2000.
5. Goldsmith Arthur A.: Business, government, society: the global political economy. Chicago: Mc Graw- Hill, 1996. 558 str.
6. Hamilton Robert W.: The Law of Corporations in a Nutshell. Second Edition. St. Paul, Minnesota, West Publishing Co., 1991. 518 str.
7. Jovanovič Dušan: Vloga sekretarja korporacije po ameriškem pravu. Podjetje in delo, Ljubljana, 3-4 (2000), 11, str. 563-573.
8. Jovanovič Dušan: S Corporations – korporacije 'S' po ameriškem pravu. Podjetje in delo, Ljubljana, 1 (2000), 11, str. 36-46.
9. Kocbek Marijan: Ustanavljanje podjetij v tujini. Ljubljana: Gospodarski vestnik, 1991. 347 str.
10. Kocbek Marijan: Delnice in delniška družba. Ljubljana: Gospodarski vestnik, 1995. 528 str.
11. Kocbek Marijan, Prelič Saša: Možnosti manjšinskih delničarjev oziroma družbenikov za zagotovitev izredne revizije. Podjetje in delo, Ljubljana, 3 (1996), 31, str. 351-381.
12. Metzger Michael B.: Business law and the regulatory environment: concepts and cases. 7th edition. Homewood, Boston: Irwin, 1989. 1563 str.
13. Pinto Arthur R., Branson Douglas M.: Understanding corporate law. New York: M. Bender, 1999. 475 str.
14. Ross Stephen A., Westerfield Randolph W., Jaffe Jeffrey F.: Corporate finance. 3rd edition. Homewood (IL), Boston: Irwin, 1993. 912 str.
15. Solomon Lewis D., Bauman Jeffrey D.: Selected corporation and partnership, statutes, rules and forms. St. Paul, Minnesota: West Publishing Co., 1991. 937 str.
16. Sullivan Maureen A., Callison William J.: Limited liability companies, a state by state guide to law and practice. St. Paul, Minnesota: West Publishing Co., 1994. 687 str.
17. Svilar Branka, Šircelj Andrej: Zakon o davku od dobička pravnih oseb: ZDDPO: s komentarjem. Ljubljana: Gospodarski vestnik, 1998. 179 str.
18. Zajc Katarina: Obvladovanje in vodenje družb (corporate governance) in nadzorni svet. Podjetje in delo, Ljubljana, 1 (1999), 16, str. 5-20.

VIRI

1. Basic Laws Covering Incorporation & Issuing Securities. [URL: <http://www.lectlaw.com/files/bul06.htm>], The Lectric Law Library, 3.5.1999.

2. Bond (Finance)
[URL: <http://www.msn.com/find/Concise.asp?z=1&pg=2&ti=761580657>],
Microsoft Encarta Online Encyclopedia 2001.
3. Revised Model Business Corporation Act. American Bar Foundation and Law and Business, Inc., 1984.
4. Selecting the Legal Structure for your Business.
[URL: <http://www.lectlaw.com/files/buo06.htm>], The Lectric Law Library,
3.5.1999.
5. Shareholder's Rights. [URL: <http://www.lectlaw.com/files/bul05.htm>],
The Lectric Law Library, 3.5.1999.
6. Starting Corporations [URL: http://www.toolkit.cch.com/text/P01_4770.asp],
Business Owner's Toolkit, 18.4.2001.
7. Starting S Corporations [URL: http://www.toolkit.cch.com/text/P01_4780.asp],
Business Owner's Toolkit, 18.4.2001.
8. The Securities and Exchange Commission.
[URL: <http://www.usinfo.state.gov/usa/infousa/trade/ameconom/pt5.htm>],
An Outline of the American Economy, 3.2.2001.
9. Uniform Commercial Code. The American Law Institute and the National Conference
of Commissioners on Uniform State Laws, 1978.

